

Eksperthinnang Lahemaa rahvusparki uuendatud kaitse-eeskirja eelnõule

**Täitja: Eerik Leibak
Eestimaa Looduse Fond**

Tartu 2004/2005

Sisukord

1. Sissejuhatus	3
2. Lahemaa rahvusparki kaitse-eeskirja analüüs	4
2.1. Välispiir	4
2.2. Loodusreservaadid	7
2.3. Sihtkaitsevööndid	8
2.4. Piiranguvööndid	24
2.5. Üldisi märkusi kaitse-eeskirja kohta	27
2.5.1. Seletuskiri	27
2.5.2. Üldsätted	27
2.5.3. Kaitsekorra üldpõhimõtted	29
2.5.4. Loodusreservaat	31
2.5.5. Sihtkaitsevöönd	31
2.5.6. Piiranguvöönd	33
2.5.7. Lõppsätted	38
Lisad	39

1. Sissejuhatus

Lahemaa Rahvuspargi Administratsioon tegi novembris 2004 Eerik Leibakule ettepaneku Lahemaa rahvuspargi välispiiri muutmise ja kaitse-eeskirjaga määratud piirangute muutmise põhjendatusele ning kavandatavate piirangute otstarbekusele eksperthinnangu andmiseks. Töö teostamiseks sõlmiti 1. detsembril 2004.a. töövõtuleping tähtajaga 30. detsember 2004.a. Käesolev ekspertiisiakt ongi selle lepingu lõpptulemuseks.

Lahemaa rahvuspark on asutatud 1971.a.; käesoleva ajani kehtiva kaitse-eeskirja kinnitas Vabariigi Valitsus oma 3. juuni 1997.a. määrusega nr. 109 (RT I 1997, 45, 728). Selle alusel jaguneb kaitseala (kogupindalaga 725,1 km²) 2 loodusreservaadiks, 22 sihtkaitsevööndiks ja 1 piiranguvööndiks ning paikneb Kuusalu, Loksa, Vihula ja Kadrina valla maa-alal ning riigi territoriaalvetes.

Alusmaterjalideks olid Lahemaa rahvuspargi uuendatud kaitse-eeskirja eelnõu (lisa 1) koos digitaalse kaardimaterjaliga, jms. Ekspertarvamuse koostamisel kasutas ekspert ka Eesti Looduse Infosüsteemi (EELIS) andmebaasi, Eestimaa Looduse Fondi looduskaitse-andmebaasi jm andmekogusid ja allikmaterjale; Eesti põhikaarti (1:20 000), riigiettevõtte Eesti Maauringud maakasutuskaarti (1:10 000), Maakatastri katastriüksuste andmeid (2004.a. septembrikuu seisuga) jms.

Alusmaterjalide suhtelist rohkest, tööks ettenähtud lühikest aega ning välitingimusi (osaline ja täielik lumikate) arvestades eksperthinnangu koostamise ajal täiendavaid välitöid ei tehtud, küll aga peeti töönõupidamisi rahvuspargi keskuses Palmses ning e-posti teel. Igakülgsel abi ekspertiisi teostamisel osutasid Lahemaa Rahvuspargi spetsialistid Imbi Mets, Kaja Riiberg, Imbi Rüütel, Lauri-Indrek Tummeleht ja Jüri Tõnisson, Keskkonnaministeeriumi looduskaitse osakonna spetsialistid Kadri Möller ja Marika Erikson ning Keskkonnaministeeriumi Info- ja Tehnokeskuse keskkonnaregistri büroo juhataja Uudo Timm, keda siinkohal siiralt tänan. Olulist abi ekspertarvamuse koostamiseks sain ka Karula rahvuspargi uuendatud kaitse-eeskirja koostamise protsessist aastaist 2003-2004.

Käesolev ekspertiisiakt on vormistatud üheksas eksemplaris, mis jäävad Lahemaa Rahvuspargi Administratsioonile, Keskkonnaministeeriumi looduskaitseosakonnale, Keskkonnaministeeriumi ITK loodusbüroole, Kuusalu, Loksa, Vihula ja Kadrina Vallavalitsusele, Loksa Linnavalitsusele ning koostajale. Kaardimaterjal on töö tellijale lisatud digitaliseeritult.

Eerik Leibak

2. Lahemaa rahvuspargi kaitse-eeskirja analüüs.

2.1. Välispiir

Võrreldes 1997.a. määratletuga on rahvuspargi välispiiri kulgu muudetud 11 kohas.

1) **Vainupea.** Uue kaitse-eeskirja alusel on kavas kaitsealaga liita selle senise idapiiri ja Vainupea küla eraõiguslike maade vahele jääv riigimets - Loobu metskonna kvartalid VU018 (paitsi selle põhjaosa), VU044, VU046 ja VU054. Nimetatud kvartalite liitmine piirneva rahvuspargiga on iseenesest loogiline: alal leidub vanu, looduskaitseväärtusega palumetsi (kuni 190-aastased männikud ja 120-aastased kuusikud), kusjuures viimased moodustavad ühtse terviku rahvuspargi praegusesse piiresse jäävate kooslustega (kv.kv. VU043-VU044-VU046). Samuti on loogiline kvartali VU018 äärmise põhjaosa väljajätmine, sest Vainupea küla tagune supelrand jms inimõjuline maastik rahvusparki ei sobi.

Küsitavusi tekitab aga liidenduse idapiiri määratlemine - eelnõu kohaselt hõlmaks rahvuspark kahes lõigus ka Neemnuka talu sissesõidutee ning Vainupea külla mineva õhuliini. Kuna viimati mainitud objektidest ida poole erilise looduskaitseväärtusega alasid eksperdile teadaolevalt ei jää, võiks rahvuspargiga jätta liitmata kvartali VU018 eraldised 12 ja 13 ning kvartali VU044 eraldised 12, 13 ja eraldise 10 teest ida poole jääva osa. Probleemi ei tohiks tulla ka sellest, et rahvuspargi välispiir "poolitaks" niisugusel juhul need kvartalid, sest kvartali VU018 põhjaosa peaks jääma kaitsealalt niikuinii välja.

2) **Vergi.** Uue kaitse-eeskirja järgi on kavas rahvuspargiga liita ka Vergi lahe lääneosa. Eeldatavasti on nimetatud ala oluline linnustiku kaitse seisukohast, kuid ettepanekut tuleb pidada põhjendatuks juba seetõttu, et senine välispiiri kulg mööda Vergi lahe rannajoont ei võimalda piiri ühest määratlemist Maakatastris (vrld. rannajoone erinevusi katastri aluskaardi ja Eesti põhikaardi järgi!); kuna lahe läänerand on roostunud, on tegelik rannajoon ka looduses mitmeti tõlgendatav (piir maismaa-roostiku ja poolveelise roostikukoosluse vahel on ebamäärane ning võib jää ja tormide tulemusena pidevalt muutuda). Samas tagab ka uus välispiir Vergi sadamasse meritsi sisse- ja väljasõidu väljaspool rahvusparki.

3) **Sagadi.** Sagadi mõisa juures on välispiiri pisut nihutatud, jättes rahvusparki ka kv. SG137 er.10 loodeosa; teisalt on kaitsealalt välja jäetud Mihkli maaüksus (88702:001:0069). Viimase lahendusega tuleb nõustuda; lisaks sellele võiks rahvuspargist välja arvata ka Mihkli taluõue ja Sagadi mõisatiigi vahelise kolmnurga, aga ka kv. 137 er.1-3 on teadaolevalt loodus- ja kultuuriloolise väärtuseta (välispiir poolitab praegu parklat!).

Mõisast kagus võiks välispiiri sätestada nii, et kogu mõisapark jääks kaitsealale. Et kõlviku- ja eraldisepiiride kasutamine pole soovitatav, tuleks piir tõmmata Vahtra maaüksuse (88702:001:0001) edelanurgast mõttelise kirde-edelasuunalise sirgjoonena riigimetsamaa lõunapiirini kohta, kus viimane ristub metsamaa ja rohumaa vahelise kõlvikupiiriga. Edasi järgiks välispiir riigimetsamaa lõunapiiri ning Sagadi mõisa tee teemaa (88702:001:1380) idapiiri.

4) **Metsanurga.** Senise sirgjoone (nõukogude-aegse kvartalipiiri) asemel järgib uus välispiir maaüksuste piire, jättes Konepõllu (88701:002:1342), Maarjapõllu (88701:002:0940), Marjapõllu (88701:002:0980) ja Rägala (88701:002:0079) maaüksused rahvuspargist täielikult

välja ning Seljaku I (88701:002:0324) maaüksuse ja Sagadi metskonna maatüki 88701:002:0850 täielikult sisse. Seda tuleb pidada loogiliseks ja põhjendatuks.

5) **Palmse - Võsupere I.** Palmse - Sagadi ja Viitna - Palmse maanteede ristil on rahvuspargist välja lõigatud Poe maaüksus (88701:002:1031). Täielikult tehisbiotoope (parkla, alajaam) hõlmava maatüki väljajätmine kaitsealalt on loogiline ja õigustatud.

6) **Palmse - Võsupere 2.** Siin on rahvuspargiga liidetud kvartal LB064, samuti Põisma (88701:002:0462) ja Illi (88701:002:0112) maaüksuste rahvuspargist seni välja jäänud osad ning viimasest edelasse jääv katastrisse kandmata maa. Kaitsealalt on täielikult välja jäetud Tagavälja maaüksus (88701:002:1182) ning viimasest edelasse jääv katastrisse kandmata maa

Neid muudatusi tuleb pidada põhjendatuiks: on ju kvartal LB064 metsisemängualana niigi hoiumetsa staatuses ning Põisma maaüksus puhverdab seda. Illi maaüksuse liitmine on toimunud ilmselt tehnilistel põhjustel, vältimaks keset kinnistut suvaliselt kulgevat piiri; rahvuspargi piiranguvööndisse võtmine siinse põllulapi majandamisele arvestatavaid piiranguid kaasa ei too.

7) **Loobu.** Kui seni oli rahvuspargi lõunapiiriks Viitnalt Valgejõeäni sätestatud Tallinn - Narva riigimaantee teemaa põhjapiir, siis käesoleva eelnõu kohaselt on kaitsealalt välja jäetud ka Loobu - Tapa riigimaantee T-24 Tallinn - Narva maanteest põhja poole jääv teemaa (27301:001:1510), samuti selle pealesõidutee ja Tallinn - Narva maantee vahele jääv Mihkli maaüksus (27301:001:1220). Muudatus on loogiline ja põhjendatud, sest neil maaüksustel mingit looduskaitseväärtust pole.

8) **Kolga.** Kaks väiksemat piiriparandust on tehtud Kolga mõisa juures. Mõisahoonest kagus on rahvuspargist välja arvatud Kolga mõisa maaüksusest (35203:002:0082) väljaspoole (katastrisse kandmata maale) jääv hoonestatud ala (lasteaiaterritoorium). Mõisahoonest edelas on rahvuspargist välja arvatud Kolga mõisa maaüksusega (35203:002:0081) läänes külgnev põllusiil. Piirimuudatusi tuleb pidada otstarbekaks, sest loodusväärtused puuduvad mõlemal alal.

9) **Uuri I.** Muuksi panga kaguosa juures on rahvuspargiga taasliidetud Villemi maaüksuse idanurk (35203:001:1460), samuti Lepiku (35203:001:0258), Pangapealse (35203:001:0257), Kadakapanga (35203:001:0259), Karjakumäe (35203:001:0256) ja Karjakuuaia (35203:001:0072) maaüksused. Seda piirimuudatust tuleb looduskaitsealalt pidada kõige olulisemaks, sest selle järel on Muuksi pank koos pangapealsete looniitide ja pangaaluse puistuga kaitse alla terviklikult. Piirimuudatus on tegelikult 1997.a. tehnilise praagi hüvitamine, sest nimetatud maaüksustel olevad kooslused jäid välispiiri tollase korrigeerimise käigus rahvuspargist välja eksikombel.

10) **Uuri II.** Üle Uuri küla ja Kahala järve vahelise põllu kulges välispiir seni piki järve äärde suunduvat põlluvaheteed. Uue kaitse-eeskirja koostajad on nüüd soovitanud ühitada välispiir kinnistupiiridega selliselt, et Urva maaüksuse (35203:001:0288) põllud jääksid täielikult rahvusparki ning Jüri maaüksuse (35203:001:0254) põllud rahvuspargist täielikult välja.

Looduskaitsealises mõttes on üsna ükskõik, kumba piirivarianti kasutada. Muudest

argumentidest lähtuvalt võiks uut ettepanekut eelistada, sest i) diagonaalselt üle kahe maaüksuse kulgevat pinnaseteed ei tarvitse omanikud edaspidi säilitada, selle likvideerimise järel kulgeks kaitseala piir aga lihtsalt läbi maaüksuse, ii) et nimetatud pinnasetee lõpeb enne veepiirile jõudmist, tuleks välispiir tee ja kaldajoone vahel sätestada mööda suvalist joont kuni kraavikeseni ja siis mööda viimast järveni; maaüksuse piir on aga üheselt fikseeritud kuni järvekaldani.

Kui selles piirilõigus peaks välispiirina siiski sätestatama nimetatud pinnasetee, poleks Jüri maaüksuse rahvusparki jätmisele ikkagi põhjendust ning sel juhul kulgeks välispiir algul mööda kinnistupiiri (Jüri maaüksuse loodepiiri) ja seejärel mööda pinnaseteed ja nimetatud kraavikest. Kokkuvõttes tuleb eelnõus soovitatud mudelit pidada lihtsaimaks ja otstarbekaks.

11) **Loksa.** Loksa linnast ida pool on kavas jätta rahvuspargist välja Kõrtsi II maaüksusest (42301:004:0169) põhja pool paiknev väike kinnistamata maatükk. Et see maatükk on kaetud valdavalt liinitrassidega, tuleb piirimuudatust pidada põhjendatuks.

Lisaks ülaltoodud piirimuudatustele soovitan veel järgmisi väikesi välispiiri korrigeerimisi:

1) **Saku**. Loobu metskonna kvartali LB076 eraldised 12-15 on mõne allika kohaselt Lahemaa rahvuspargis ka praegu, mõne järgi mitte. Kuna tegemist on muidu kaitsealale jääva riigimetsakvartali ühe osaga, mis idas piirneb eramaadega, võiks nimetatud eraldised rahvuspargiga liita.

2) **Valgejõe**. Tallinn - Narva riigimaantee ääres võiks välispiiri ühitada Loobu metskonna maa lõunapiiriga - kvartali VJ117 kagunurgas (Vanasilla soo lähedal) ning VJ107-VJ108 juures, jättes teemaa ja sellega piirnevad kinnistamata maaribad rahvuspargist välja.

3) **Loksa**. Loksa kirdeserval võiks välispiiri ühitada välimise liinitrassi servaga (praeguse riigimetsamaa piiri asemel), sest kõrgepingeliin ja sellest edelasse jääv metsariba on arusaadavalt looduskaitseväärseta. Seega jääksid rahvuspargist välja Loobu metskonna kvartali LK098 eraldised 9 (sihist lõuna pool) ja 24-26, kvartali LK100 eraldis 16 ja viimasest lõunasse jääv katastrisse kandmata maatükk idapoolseimast liinitrassist lääne pool.

4) **Mohni - Lobineem**. Rahvuspargi praegune merepiir teeb Mohni-taguse ja Lobineemelt põhja jääva piiripunktide vahel lõunasuunalise sisselõike, mistõttu Saartneeme - Mohni vahelise veealuse madaliku kirdenõlv ning Lobineemelt põhja jääva veealuse madaliku põhjaosa jäävad rahvuspargi piirest välja. Võttes arvesse, et vähemasti Saartneeme - Mohni vahel on tuvastatud Natura-elupaik 1170 (karid), mis enamikus asuvad meie kaitsealadest väljaspool, ning tagamaks selle looduskaitseväärtusega elupaiga ja muude siinsete madalmerekoosluste tervikliku paiknemise rahvuspargi piires, teen ettepaneku jätta ära Saartneemelt põhja pool paiknev piiripunkt 59° 38' 36" N 25° 54' 18" E (6613309-607436). Selle tulemusena kulgeks välispiir otse Mohni-tagusest piiripunktist 59° 41' 32" N 25° 48' 03" E (6618592-601417) Lobineemelt põhja poole jäävasse piiripunkti 59° 39' 19" N 26° 00' 49" E (661481-613520) ning mainitud veealused madalikukooslused jääksid tervikuna kaitseala territooriumile.

5) **Kahala**. Kahala külas järgib välispiir Oldoja kallast ning Kahala - Andineeme maanteed, hõlmates kaitsealasse ka Oldoja paremkalda talundid koos ümbrusega. Viimased on aga pigem seotud Kahala külakeskmega (mis pole kaitse all), mitte aga piirneva loodusmaastikuga. Samuti on iseseisva looduskaitseväärtuseta õgvendatud ja süvendatud Oldoja. Seetõttu teen ettepaneku jätta need talukohad rahvuspargist välja, tõmmates piiri Oldoja vasakkaldalt Toomahansu maaüksuse (35203:003:0100) läänetiipust Abrami III maaüksuse idanurka ning edasi mööda pinnaseteed ja Väike-Abrami maaüksuse (35203:001:1050) põhjapiiri kuni Kahala - Andineeme maanteeni.

Kokkuvõtteks võib nentida, et rahvuspargi välispiiri osas on võrreldes 1997.a. sätestatuga tehtud vaid minimaalset korrektuuri. Seda võib pidada ootuspäraseks, sest seitse aastat tagasi tehtud radikaalse piirireformi järel pole kogunenud oluliselt andmeid siin- ja sealpool piiri olevate alade loodusväärtuse ümberhindamiseks. Looduskaitsealises mõttes oluliste piirimuudatustena tuleb kindlasti esile tuua Muuksi panga lõunaosa ja Vergi lahe lääneosa taasliitmist rahvuspargiga, samuti Mohni - Saartneeme - Lobineeme meremadalike täielikku

arvamist kaitsealasse. Enamikul muudest juhtudest on tegemist välispiiri ja maaüksuste piiride ühitamisega või muude looduskaitseliselt sekundaarsete asjaoludega.

Ehkki kaitseala välispiiri kirjeldus pole enam kaitse-eeskirja osa, on eksperteerimiseks esitatud välispiiri kirjeldus viidud kooskõlla mainitud muudatustega ning esitatakse käesoleva töö lisas 2.

2.2. Loodusreservaadid

Võrreldes 1997.a. määratletuga on rahvusparki loodusreservaatide arv jäetud samaks; muutmata kujul on esitatud ka Esku LR. Remnispea loodusreservaati on aga kaks kords suurendatud, hõlmates sellesse ka kvartali VU041, nii et see võõnd hõlmaks kogu Loobu metskonna maatüki nr. 18 (88703:002:1620).

Ettepanekut tuleb pidada loogiliseks, sest kvartal VU041 moodustab senise loodusreservaadiga ühtse terviku. Mõlema kvartali põhiosa katab 120-aastane mustika- ja karusambla-mustika kuusik (osalt -männik), mis vastab Natura-koodile 9010 (läänetaiga). Et see kvartal kuulus ka varem looduslikku sihtkaitsevööndisse, ei too loodusreservaati arvamine kaasa ka mingeid täiendavaid majanduspiiranguid, lisandub vaid püsiv inimeste viibimise keeld. Arvestades, et mõlemad loodusreservaadid kokku moodustavad vaid 117 hektarit, mis rahvusparki kogupindalast ei hõlma 0,2 protsenti, ei ole põhjust kõnelda ka inimeste liikumisvabaduse kõneväärsest piiramisest (enamikus Põhja-Euroopa rahvusparkidest on tavakülastajatele suletud alad kümneid ja sadu kordi suuremad).

Järgmise metsakorralduse käigus tuleks kvartalid VU041 ja VU042 liita üheks kvartaliks, kaotamaks nendevahelist sihti kui loodusreservaati sobimatut nähtust (sh mittemetsataimestiku levimiskoridori).

2.3. Sihtkaitsevööndid

1997.a. tsoneeringu kohaselt oli Lahemaa rahvuspargis 22 sihtkaitsevööndit, mida kehtestatud kaitsekorra järgi sai kõiki pidada looduslikeks sihtkaitsevöönditeks (kaitse-eeskirja § 25 järgi oli vaid konkreetsetel eraldistel võimalus teha raieid metsa loodusliku seisundi taastamiseks).

Käesoleva kaitse-eeskirja järgi on sihtkaitsevööndite arvu tõstetud 35-ni ning suurenenud on ka nende pindala. Et selline tsoneering vastab rahvuspargi kui kaitseala tüübi Põhja-Euroopas väljakujunenud struktuurile märksa rohkem kui eelmine, tuleb sellise lähenemisega põhimõtteliselt nõustuda. Küsitavusi tekitab vaid § 17 antud määratlus, et kõik 35 sihtkaitsevööndit on kavas jätta looduslikeks (inimpuutumatuiks), kusjuures uus kaitse-eeskiri ei sisalda enam ka raievõimalustega eraldiste loendit. Arvan, et Lahemaa RP on piisavalt suur ja mitmekesine kaitseala ning siin võiks olla esindatud erineva kaitse-eesmärgiga sihtkaitsevööndeid (erinevaid alatüüpe).

Järgnevalt käsitlen erinevaid sihtkaitsevööndeid, liikudes idast läände.

1) **Vainopea skv.** Sihtkaitsevööndit on laiendatud itta, kagusse, lõunasse ja eriti läände.

Idas on kavas sihtkaitsevööndisse hõlmata rahvuspargiga liidetavate kvartalite VU018, VU044, VU046 ja VU054 osad. Seda liidendust on käsitletud juba eespool välispiiri peatükis. Võiks üksnes nentida, et kaitseala laiendusel on mõtet just siis, kui need kvartalid jätta looduslikule arengule.

Kagus on sihtkaitsevööndiga liidetud kvartalite VU051, VU052 ja VU053 ida-läänesuunalise pinnasetee ja samasuunalise kraavi (ida pool kvartali vahesihhi) vaheline ala (pinnaseteest lõunasse jääv riba). Idee on tervitatav, sest pinnaseteest põhja ja lõuna poole jäävate metsade looduslikkuses, tüüpides ja koostises pole praktiliselt vahet. Kui nimetatud pinnaseteed peaks hakatama kasutama matkarajana, oleks loomulik, et see kulgeb looduslikule arengule jäetud metsas lõpuni (s.t. Karula - Vainupea maanteeni) välja.

Lõunas on sihtkaitsevööndiga liidetud kvartal VU071 ning sellest põhja poole jääv katastrisse kandmata maa. Siin omavad suurimat väärtust eakad sõnajala-tüüpi lehtmetsad (Natura-elupaik 9080, vormistatud ka vääriselupaigana) koos mets-kuukressi (*Lunaria rediviva*) kasvukohaga ning seetõttu on sihtkaitsevööndi laiendamine õigustatud. Samas arvan, et vööndi laiendamine Pajuveski - Haili teest edela poole on ebaotstarbekas: väiksemal alal (kv. VU071 er.8) leidub sõnajala-sanglepikut küll siingi, kuid selle puistu lõunaosa jääb kvartalile VU085 ehk siis ikkagi piiranguvööndisse. Seetõttu võiks sihtkaitsevööndi laiendus hõlmata kvartali VU071, välja arvatud selle edelaosa Pajuveski - Haili teest edela pool.

Mustoja - Haili piirkonna eramaadest on põhjendatult sihtkaitsevööndisse arvatud Tauli maaüksust ümbritsev katastrisse kandmata maa (mis jäetakse riigi omandisse) ning Naareti maaüksuse (88703:002:2143) vasakkalda-osa. Viimane on vormistatud ka vääriselupaigana (järskkallas, pohlamännik, mustikakuusik). Pindalalt pole kumbki maatükk suur.

Vööndi äärmises edelaosas võiks aga sihtkaitsevööndisse arvamata jätta kvartali VU035

pinnaseteest lõuna poole jääva osa. Siin kasvab ühealine (85-a.) pohlamänniku-kultuurpuistu, mille puhul piisab ka piiranguvööndi kaitsekorrast (parim vööndipiir on tee).

Läänes on sihtkaitsevööndi laiendus suurim; see hõlmab peaaegu kogu Sagadi metskonna maatüki nr. 44 (88703:002:0065, v.a. kv. VU009 er.10 heinamaa) ning kaks eramaalaiku. Riigimetsa-osa on siin sama tüüpi kui ida pool: rannikul 200-aastane rannamännik (vormistatud ka vääriselupaigana), sisemaal valdavad mustikakuusikud ning mustika- ja pohlamännikud. Mustoja külast kagus kasvab 7-8 hektaril 100-aastane sõnajala-kaasik (Natura-elupaik 9080, vormistatud ka vääriselupaigana). Kvartalis VU008 paikneb I kat. seeneliigi [REDACTED] leiukoht. Kultuurpuistuid on vähe, lanke ja noorendikke peaaegu üldse mitte. Seega vastab ala sihtkaitsevööndi kriteeriumidele.

Siiski võiks - erinevalt eelnõus esitatust - teha Mustoja küla lähiümbruses kolm tsoneeringumuudatust. Esiteks: piiranguvööndisse võiks jätta kvartali VU006 eraldise 1 põhjaserva ja kvartali VU007 eraldise 1 põhjaserva, kasutades vööndipiirina teed. Teiseks võiks Peetri maaüksuse (88703:002:1850) teest lõuna poole jääva osa liita sihtkaitsevööndiga, sest see maaüksus läheb vastavalt LKS § 19 vahetusse ja tuleb riigi omandisse. Kolmandaks võiks kvartali VU008 lääneosa (eraldised 1 (lääneosa), 2, 3, 4, 5 (lääneosa), 7, 8 (lääneosa), 9 ja 10 (lääneosa)) jätta piiranguvööndisse, sest tegemist on vahetult hoonestusega piirneva metsaosaga, mille loodeossa jääb (endine?) rohumaa ning kirdeossa (Mustoja suudmesse) on tekkimas puhkekoht. Piirangu- ja sihtkaitsevööndi vahelise piirina võiks kasutada loodekagusuunalist pinnaseteed (limatünniku leiukoht jääb sellest ida poole, s.t. skv-sse) ja Mustoja vasakkallast kuni selle suudmeni.

Kokkuvõttes tuleb vööndi laiendamist valdavalt õigustatuks lugeda. Et siin on levinud üksnes loodusmaastik (poollooduslikud niidukooslused puuduvad täielikult), on ainumõeldav loodusliku sihtkaitsevööndi kaitsekord. Selle vööndi eriline tähtsus mitte ainult Lahemaa, vaid ka laiemas kontekstis seisneb selles, et tegemist on ühe vähese rannaalaga, kus mererannast vahetult algavat loodusemetsa ei läbi mitme kilomeetri ulatuses ükski avalik tee (ainsa analoogia Eesti mandriosast meenub vaid Matsalu mets samanimelises rahvuspargis). Kindlasti tuleks vööndisisesed teed ka edaspidi liiklusele suletuks jätta.

Vööndile nime andnud küla on ajalooliselt kandnud nii Vainupea kui ka Vainopea nime. Et praegu on nii küla, jõe, bussipeatuse jne ametlikuks nimetuseks u-line vorm, siis tuleks ka vööndinimeks kehtestada **Vainupea**.

2) **Karula skv.** (Karula - Pajuveski vahel) on moodustatud seitsme vääriselupaiga tõhusamaks kaitseks; need hõlmavad nii arumännikuid ja -kuusikuid kui ka (kuivendatud) soolehtmetsi, kv. VU095 lõunaosas on tähelepanuväärne kivikülv. Siit on leitud ka III kat. samblaliik sulgjas õhik (*Neckera pennata*). Vöönd asub lõviosas riigimetsamaal, vaid selle äärmine edelaserv jääb Nõlva maaüksusele (88703:002:2492).

Eeltoodu põhjal on siia sihtkaitsevööndi moodustamine igati otstarbekas. Kuna ala kesk- ja lõunaosa on varem aga mõõdukalt kuni tugevalt kuivendatud, siis ei soovitata ma selle skv kaitse-eesmärgiks määratleda mitte loodusliku ökosüsteemi arengut üksnes loodusliku

protsessina, vaid jätta ta lähemateks aastakümneteks nn. taastatavaks sihtkaitsevööndiks (kaitse-eesmärgiga 'koosluste looduslikkuse taastamine ning seejärel ökosüsteemide arengu tagamine üksnes loodusliku protsessina'). See võimaldaks vastava teadusliku põhjendatuse korral sulgeda kraave ning kujundada vööndis olevate noorendike puurinnet, mida "puhtas" looduslikus sihtkaitsevööndis teha ei saaks.

3) **Mustoja skv.** Sihtkaitsevööndit on laiendatud põhja suunas, liidendades Loobu metskonna maatükid nr. 53 (88703:002:1740) ja nr. 40 (88703:002:1690, välja arvatud kvartalid VU003 ning kvartali VU001 edelaosa) ning katastrisse kandmata maatüki Mustoja külast edela pool.

Maatüki nr. 53 sihtkaitsevööndisse arvamise aluseks on 3 sellel registreeritud vääriselupaika, samuti ülepinnaaliselt levinud vanem puistu. Noorendikke ja kultuure on siin suhteliselt vähemgi kui Mustoja skv senises osas. Kui enamik liidetava maatüki puistutest esindab Lahemaa jaoks tüüpilisi kasvukohatüüpe, siis kv. VU019 er. 2 asub vääriselupaiga kirjelduse põhjal haruldane allikasoomets. Kvartalis VU004 paikneb I kat. seeneliigi [REDACTED] leiukoht.

Maatüki nr. 40 sihtkaitsevööndisse arvamise põhjuseks on siinsed 4 vääriselupaika, samuti ülepinnaaliselt levinud vanem puistu. Noorendikke ja kultuure on siingi väga vähe (nooremad puistud kvartaleil VU001 ja VU003 on jäetud piiranguvööndisse, sealhulgas limatünniku kolmas leiukoht kvartalil VU003 (selle eraldist 10 tuleb lihtsalt hoida raietest puutumata; seen tuleb märkida ära metsakorralduskavas ja see on raietest hoidumiseks ju piisav alus). Ala erilisteks väärtusteks on Altja jõe järsk ja kitsas org ning jõesuudme ümbruse 200-aastased nõmme- ja palumännikud. Kaitstavatest liikidest on siin tähdeldatud III kat. roomavat öövilget (*Goodyera repens*) ja mererannal rand-seahernest (*Lathyrus japonicus*).

Seega on senise Mustoja skv laiendamine põhjendatud, kuid kuna maatükkide nr. 40 ja 53 vahele on riigimetsamaast välja jäetud teemaa-riba (praegu küll katastrisse kandmata), siis võiks viimatimainitu (avalik tee teemaaga) jätta gi piiranguvööndisse. See tähendaks sihtkaitsevööndi jaotamist kaheks. Et kumbki tükk ei seostu otseselt Mustoja külaga ega ojaga (pealegi on Mustoja-nimeline piiranguvöönd juba olemas), siis võiks lõunapoolsema (suurema) skv nimetada siinse põlise vahtkonna järgi **Loisu sihtkaitsevööndiks**, põhjapoolsem aga võiks kohaliku nime järgi kanda **Merinõmme sihtkaitsevööndi** nime. Alternatiiv oleks Altja skv, kuid samanimeline piiranguvöönd on juba olemas ning pealegi liitub Altja külaga edelast ja lõunast veel kaks sihtkaitsevööndit.

Ehkki Loisu (senine Mustoja) skv on kõigist rahvusparki sihtkaitsevööndeist 1997.a. eelsete nn. sanitaar-lageraietega üks enim kahjustatuid, puudub siin uuemaagene kraavivõrgustik. Arvestades ka alal levinud kasvukohatüüpe, pole lankide ja noorendike suhtelisest rohkusest hoolimata põhjust liigitada vööndit nn. taastatavate sihtkaitsevööndite kilda, vaid loodusliku skv tingimustes taastub koosluste looduslikkus mõne aja jooksul ise. Merinõmme skv kui altjalaste ja külastajate poolt aktiivselt kasutatav ala võiks aga jääda hooldatavaks skv-ks (inimpuutumatud rannametsad säiliks siinkandis Vainupea skv-s).

4) **Kopra skv.** on moodustatud Altja jõe järsu oru, allikaliste nõlvade, vanade looduslike puistute ning väga erinevate kasvukohatüüpide kaitseks (niiskustingimustest sõltuvalt samblikumännikuist lammi-lodumetsani). Võõndis on kirjeldatud 4 vääriselupaika (mh kasvab siin III kat. samblaliik sulgjas õhik *Neckera pennata*), seda läbib kopra-õpperada. Sihtkaitsevööndi kaitsekord on Altja jõeoru esinduslikuima osa ümber igati põhjendatud, muuhulgas vältimaks kopra- ja inimtegevuse segiajamist rada kasutatavate külastajate poolt.

Koprarajast (ning kopra püsielupaigast kui sellisest) hoolimata ei ole tavaks nimetada vööndeid mõne selles elava loomaliigi järgi, vaid selleks tuleks kasutada toponüüme. Alale enim sobiv nimetus oleks **Sipa sihtkaitsevöönd**, sest ta asub Sipa talu ja Sipa männiku vahel.

5) Uus **Pedassaare skv.** samanimelisel poolsaarel (riigimetsamaal) on loodud rannatekkeprotsesside kaitseks, samuti on tal ajaloolis-kultuuriline väärtus (Sagadi mõisa soolaait, vanad lautrikohad). Ehkki vööndi lõunaosa keskealised palu-okasmetsad on kvalifitseeritud ka Natura-elupaikadeks, viitab nende tüüp (pms 2180) pigem hooldatava kui loodusliku sihtkaitsevööndi sätestamise vajadusele. See oleks otstarbekam ka rannakoosluste võimaliku majandamise vajadust silmas pidades.

Vt. ka Ulkkari skv. ja Koljaku skv. (allpool).

6) **Älvi skv.** hõlmab peale samanimelise laiü ka lähedal paikneva Loodus'e-nimelise kari; vööndi eesmärgiks on väikesaarekoosluse (Natura-tüüp 1620), sh. linnustiku kaitse.

Et Älvi skv on oma kaitsekorralt identne Koolimäe lahe lääne- ja lõunakaldal paikneva Ulkkari skv omaga, tekib esmapilgul ahvatlev võimalus need kaks omavahel üheks tervikuks ühendada. Paraku oleks siis kolme ja poole kuu jooksul takistatud paadiliiklus Natturi küla alt ning aastaringselt kalapüük praegusest sihtkaitsevööndist välja jääval merealal; selliste piirangute põhjendatuses võib aga kahelda. Seega tuleb siin sihtkaitsevööndite liitmine siiski ära jätta.

7) **Ulkkari skv.** eesmärk on kaitsta rannaniite ja nende elustikku (sh. I kat. [redacted] ja II kat. [redacted]). Sellest lähtuvalt on vöönd tzoneeritud selliselt, et mets ja kultuurmaastik jääksid piirnevasse Koolimäe piiranguvööndisse, rannakooslused aga siia. Kuna kõik maaüksused pole veel katastrisse kantud, tuleb mõnes kohas täpsustada piiri. Nii peaks jääma tervikuna piiranguvööndisse Miku-Mardi (88703:001:0138) ja Nuudi (88703:001:0680) maaüksused, mis rannakooslusi praktiliselt ei hõlma.

Problemaatiliseks jääb tzoneering aga Koolimäe küla all, kus osa väljamõõdetud maaüksustest ulatub rannajooneni (ja osa on siingi kinnistamata). Praegu kulgeb vööndipiir üsna suvaliselt läbi maaüksuste, mis, arvestades elamute lähedust piirile, võib põhjustada arusaamatusi Ulkkari skv-s kehtiva kevadsuvised liikumispiirangu järgimisel. Seetõttu usun, et taotletavaid kaitse-eesmärke ei kahjustaks kuigivõrd, kui Kalda (88703:001:0039) ja Sepa (88703:001:1730) maaüksused tzoneerida piiranguvööndisse tervikuna ning Jõe (88703:001:0156) ja Jaani-Hindreku (88703:001:3021) suuremas osas, arvestades ka

naaberkiinnistute piiridega. On ju enamik vööndi väärtustest seotud pigem Koolimäe lahe lääne- kui lõunakalda niitudega.

End. Sagadi metskonna maatükil nr. 55 (88703:001:1580) paikneva Loobu mk. kv. SG008 loodeosa arvamist (ajutiste) liikumispiirangutega vööndisse ei saa aga pidada otstarbekaks, sest inimeste kevadsuvine viibimine 160-200-aastases rannamännikus ei tohiks siinseid väärtusi küll kuidagi kahjustada. Seepärast teen ettepaneku liita kv. SG008 sihtkaitsevööndisse kavandatud osa lahustükina Pedassaare skv-ga (mille kaitsekord peaks siia just sobima) ning tõmmata Ulkkari skv idapiir Koolimäe oja suudmesse (Sepa maaüksuse 88703:001:1730 loodenurka).

8) **Lobineeme skv.** Lobineeme põhjaosa vanemate (kuni 180 a.) nõmme- ja palumetsade eristamist omaette looduslikuks sihtkaitsevööndiks tuleb pidada põhjendatuks seda enam, et siin on registreeritud ka 5 vääriselupaika, II kat. [redacted] ja [redacted] ning III kat. roomava öövilke (*Goodyera repens*) ja (mererannal) rand-seaherne (*Lathyrus japonicus*) kasvukoht. Ranna maaüksusele (88703:001:1580) jääv allikasoo (Natura tüüp 7160) tuleks samuti säilitada inimpuutumatult, seega jätta käesolevasse vööndisse.

9) **Lahe skv.** Sihtkaitsevööndit on laiendatud põhja ja lõuna suunas.

Neist viimasel puhul on liidendatud end. Sagadi metskonna maatükk nr. 23 (88703:001:1410), millega sihtkaitsevöönd jõuab Võsu aleviku piirile. See on iseenesest otstarbekas, sest Lahe on ainus kuurortasulaga vahetult külgnev skv, kus külastajad saaksid käia tutvumas puutumatu metsaga. Hetkel on metsad veel eelnevate kümnendite sanitaarraiate selgete jälgedega, kuid taastuvad ise (nn. taastatava skv rajamiseks põhjus puudub); liidenduse mets moodustab ühtse terviku siit põhja poole jäävate palu- ja soomännikute ning ranniku-lodumetsadega. Siiski võiks sihtkaitsevööndist välja jätta Võsu veepuhastusjaama teest lõuna poole jääva metsatuka (kv. KZ039 er. 18), liites selle Võsu piiranguvööndiga.

Sihtkaitsevööndi põhjapoolse laienduse (SG013) tingib asjaolu, et siinsed männikud on Natura-inventuuri andmeil loetud vastavaks läänetaiga (9010) elupaigatüübi nõuetele. Võrreldes mitmete muude samalaadsete puistutega on siinseid metsi majandatud vähe või üldse mitte (ilmselt tingis seda ka N.L. aegse raketibaasi ümbrus). Vööndi sellise laienduse korral soovitatakse siiski Koolimäe piiranguvööndisse jätta Võsu - Vergi maantee koos selle teemaaga, samuti maantee ja Võsu - Lahe õhuliini vahele jääva metsariba (kv. SG013 eraldised 5-7 ja 12).

10) **Koljaku skv.** Seda sihtkaitsevööndit on laiendatud peaaegu igas suunas.

Edelas on vööndiga liidetud kvartalid SG102 ja SG113, mis hõlmavad Koljaku mäe. Alal domineerivad nõmmemännikud (kv. SG102 110-a.; kv. SG113 kuni 200a.). Osalt on tehtud püsimeetsamajandust valikraiate abil, osa eraldisi on looduslikus seisus. Kuna aga nimetatud kvartaleid lahutab Koljaku - Altja riigimaantee T-17187, siis teen ettepaneku liita suure sihtkaitsevööndiga küll kvartal SG102, kuid kv. SG113 baasil kujundada omaette

sihtkaitsevöönd, teemaa aga liita Sagadi piiranguvööndiga. Arvestades siin tehtud majandamisvõtteid ja metsa iseloomu, võiks kv. SG113 jääda hooldatavaks sihtkaitsevööndiks ja - kohapealset toponüümikat arvestades - võiks just see skv kanda **Koljaku sihtkaitsevööndi** nimetust. Suurema, Koljakult 6-7 km kaugusele ulatuva vööndi võiks aga nimetada selle keskmes olnud ajaloolise metsavahikordoni ja vahtkonna järgi **Kõrve sihtkaitsevööndiks**.

Läänes on vööndiga liidetud Loobu metskonna kvartalid SG080 ja SG081, kus kasvab küll varasema majandustegevuse jälgedega, kuid kultuuride ja lankideta palu- ja rabastuv okasmets. Siin on registreeritud 2 vääriselupaika (piirneval eramaal veel 2, kuid need on jäetud piiranguvööndisse), muuhulgas kasvavad siin ka III kat. samblaliik sulgjas õhik (*Neckera pennata*) ja III kat. kopsusamblik (*Lobaria pulmonaria*). Seega on liidenduse arvamine sihtkaitsevööndisse igati põhjendatud.

Loodes on sihtkaitsevööndiga liidetud kvartalid SG014 ja SG015, mille olulisemateks väärtusteks on 100-a. soovikukaasik (Natura-tüüp 9080), 100.-a. sinilillekuusik (Natura-tüüp 9050) ja 90.-a. haavik (Natura-tüüp 9010). Ülejäänud osa kvartaleist on kaetud loodusliku palumännikuga, kus mh. kasvab ka III kat. roomav öövilge (*Goodyera repens*). Seega on tegemist igati sobiva liidendusega, mida uute andmete põhjal tuleb aga veelgi laiendada Sibi (88703:001:0095) ja Jakobi (88703:001:1323) maaüksustele seoses siit 2003.a. avastatud I kat. [REDACTED] pesapaigaga.

Põhjas on vööndiga liidetud suurem massiiv Koolimäe ja Jorika küla vahelist metsa, sealhulgas endine Pedassaare sihtkaitsevöönd (tegelikult Jorika külje all) - kv.kv. SG010, SG011, SG017, SG018, SG023, SG030, SG032 ja osaliselt ka SG039. Ettepanдавast alast on olulisemad kv. SG010 lõunaosa (er. 9,10), kv. 017 ja viimasest läände jääv Aasa maaüksuse (88703:001:0025) kaguosa, kus paikneb kokku 3 vääriselupaika (paljude loodusemetsa-indikaatoritega) ja mis haakuvad ka tüübilt ja laadilt ülejäänud Koljaku resp. Kõrve sihtkaitsevööndiga. Samuti on kohane liita sellega loodusliku palumännikuga kaetud kvartal SG030.

Ülejäänud sihtkaitsevööndisse liidetavad metsad on aga olnud pideva inimõju all ning nende struktuur ja funktsioonid (kohati ka algne tüüp) on oluliselt muutunud nii raiete kui ka kraavitamise tulemusena. Seda kinnitavad ka ELFi 1994.-95.a. põlismetsainventuuri andmed; vääriselupaiku pole siit tuvastatud. Arvan, et vähemalt praeguses seisus ei ole otstarbekas nimetatud metsi (v.a. eelmises lõigus mainitud osa) liita Kõrve (loodusliku) sihtkaitsevööndiga, vaid moodustada (kas täies ulatuses või osaliselt) omaette hooldatav sihtkaitsevöönd või liita ala lahustükina Pedassaare sihtkaitsevööndiga ja osaliselt Koolimäe piiranguvööndiga. Hetkel olen kaardipildis kogu mainitud ala liitnud lahustükina Pedassaare skv-ga.

Idas on vööndiga liidetud kv. SG075 eraldised 4-6, mis on küll iseseisva looduskaitseväärtuseta, kuid tsoneeringumuudatus on tehtud puhtpraktilistel asjaoludel (piiriõgvendus). Ka maakatastri maaüksuste piir lähtub juba muudetud tsoneeringupildist.

Ka sihtkaitsevööndi kaguosas kavandatav piirilaiendus jääb osaliselt arusaamatuks. Eelnõu kohaselt on kavas viia rangelt kaitstav ala ka lõuna poole Koljaku - Altja maanteed, ehkki

siinsed metsad pole kuigi vanad ega inimmõjuta (pidevad varasemad sanitaarraied) ja ühtki vääriselupaika siin EELIS-e andmeil pole, kusjuures kahes lõigus (SG107 ja SG109-SG110) läbib piir maaüksusi ja isegi kvartaleid suvalise joonena. Arvan, et sihtkaitsevööndi lõunapiiriks võiks olla Koljaku - Altja maantee teemaa põhjaserv; teest lõunasse jääv riigimets võiks jääda piiranguvööndisse.

Iseküsimus on veel selles, kas kvartalite SG107-110 teest põhja poole jäävad osadki väärivad üldse loodusliku skv staatust - siin on kultuure seas, vääriselupaiku pole jne. Võibolla oleks nende baasil põhjust moodustada hoopiski nn. hooldatav **Tepelvälja sihtkaitsevöönd**, kus püsimeksamajandusega kuuske välja raiuda ja säilitada püsivalt nõmme- ja palumännikut (nii nagu ka Koljaku mäel)?

11) **Oruveski skv.** Palmsest kirdesse jäävate vanade puistute (sh mitmed Natura-tüübid), metsisemängu-ala ja 3 vääriselupaiga kaitseks moodustatud Oruveski sihtkaitsevöönd on oluline ka rahvuspargi kui külastusobjekti struktuuri seisukohalt - nüüd on keskusele võimalikult lähedal (linnainimese jalgsiteekonna kaugusel) ka rangema kaitsega vöönd ning võhiklik külastaja ei saa Palmse mõisaparki võrdsustada kogu rahvuspargiga. Arvestades vööndis olevat kraavitust ja suhteliselt paljusid metsakultuure, võiks selle vööndi tsoneerida nn. taastatavate sihtkaitsevööndite hulka. Võimalike taastamistöde puhul tuleb mõistagi silmas pidada ka metsise elupaiganõudeid.

Vöönd asub valdavalt riigimetsamaal, kuid hõlmab lõunaosas ka mõned eraõiguslikud maaüksused ning kahes kohas katastrisse kandmata maad. Arvestades sihtkaitsevööndi kaitsekorda, tuleks sellest vööndist kindlasti välja tsoneerida Tartu Ülikooli praktikabaas (Ülikooli maaüksus 88701:002:0053) ja Palmse - Sagadi maantee teemaa (88701:002:1750), liites need Sagadi piiranguvööndiga, ning Põhjakalda maaüksus (88701:002:0117), liites selle lahustükina Tõugu piiranguvööndiga. Kindlasti tuleks sihtkaitsevööndisse jätta Palmse - Sagadi maanteest lõuna poole jääv lahustükk - see võimaldab rahvuspargi ühe enim kasutatava maantee ääres väikesel kurvilisel lõigul demonstreerida ka autoturistidele, et sinne kaitseala ei koosne vaid majandatud metsadest (mis maanteede ääres lausaliselt domineerivad). Lahustükil on väärtus ka Natura-seisukohast (tüüp 9010).

Põhjaosas võiks Oruveski skv-ga liita veel kv. KZ118 er. 20-22 (kraavi ja kinnistupiiriga piiratud ala), kus levivad soo-lehtmetsad (Natura kood 9080) ja madalsoo-riba väärivad ettepanekut tõhusamat kaitset. Palmse - Koljaku riigimaantee koos teemaaga võiks seevastu viia Sagadi piiranguvööndisse.

12) **Vanaaseme skv.** on moodustatud Natura-inventuuri andmete põhjal siinsete soo-lehtmetsade (tüüp 9080), vanade loodusemetsade (tüüp 9010) ja neist edelasse jääva siirdesoo (tüüp 7140) kaitseks; sinne lodu-sanglepik on registreeritud ka vääriselupaigana. Ehkki vöönd on pindalalt väike, on selle eristamine ümbritsevast piiranguvööndist otstarbekas.

13) **Laviku skv.** Sihtkaitsevööndit on laiendatud lõuna suunas, liites sellega kvartali KZ 168 kirdeosa ja kvartali KZ169 põhjaosa. Laienduse põhjuseks on kaitseala spetsialistid nimetanud

Oruveski paisjärve suubuva oja kõrgeid kaldaid koos nõlvadel kasvava puistuga, mis lama- ja surnult seisva puidu koguse poolest vastavad kindlasti vääriselupaiga tunnustele nagu ka oja lisaharude sätkorud ise (skv piires neid mujal ei esine). Liidenduse kahjuks on asjaolu, et see asub teisel pool autoga sõidetavat teed, ka võõndipiiri kontuur läheb keerukamaks. Käesolevas eelnõus on liidendus sisse jäetud tõdemusega, et praegustel andmetel on tegemist teise prioriteedi muudatusega.

Kuna Laviku skv-s valdavad keskealised kultuurpuistud ning siit pole teada ka konkreetsete kaitstavate liikide leiukohti (registreeritud kaitstavad kápaliigid on seotud maanteepervega), peaks see võõnd jääma hooldatavaks sihtkaitsevõõndiks, mille eesmärgiks on kooslusetüüpide ja puistu struktuuri säilitamine.

Seda ja Korjuse skv-d eristav Ilumäe - Koljaku maantee koos teemaaga (88701:001:2010) tuleks liita Lahemaa piiranguvõõndiga.

Et Laviku küla jääb võõndist eemale kirde poole, võiks võõndi nimetada siinse põlise vahtkonna (ja metsavahikordoni) järgi **Soone sihtkaitsevõõndiks.**

14) **Korjuse skv.** Võõndit on laiendatud kolmes suunas.

Põhjas on skv-ga liidetud kv. KZ062 keskosa kuni liinitrassini, hõlvamaks suuremat osa siinsest metsise püsielupaigast. Vältimaks kord pinnaseteed, kord sihti, kord kinnistupiiri järgivat võõndipiiri kulgu, tuleks sel juhul võõndiga liita ka kv. KZ060 ja kv. KZ061 keskosa kuni liinitrassini, sest needki asuvad metsise püsielupaigas ning liitati on siin tegemist vanema ja mitmekesisema puistuga kui kvartalis KZ062.

Kirdes on võõndiga liidetud kvartalid KZ064, KZ065 ja kvartali KZ058 lõunaosa, sest neil kasvavat metsa (v.s. selle keskosas) on Natura-inventuuri käigus peetud vastavaks läänetaiga (9010) elupaigatüübi kriteeriumele ning need moodustavad senise sihtkaitsevõõndi puistutega ühtse terviku.

Edelas on liidendus ulatuslikum, hõlmates kvartalid KZ109, KZ110, KZ111 (osaliselt), KZ112 (osaliselt), KZ126 (osaliselt), KZ127 (osaliselt), KZ128, KZ130 (osaliselt), KZ147 (er.1,2,4,5) ja KZ148 (er.4 osaliselt). Neist kvartalite KZ109, KZ110, KZ111 ja KZ130 liitmise vajaduses pole erilist kahtlust - asuvad osaliselt needki metsise püsielupaigas ning on kaetud vanade, erinevat tüüpi puistutega (sh. Natura-kriteeriumele vastavatega). Neist veelgi enam edelas paiknevate kvartalite KZ126, KZ127, KZ128, KZ147 ja KZ148 liitmise põhjuseks tuuakse ida-läänesuunaline geomorfoloogiliselt huvipakkuv endine luiteala (Natura-tüüp 2180), ehkki see asub tihedas teede ja kvartalisihtide võrgustikus. Ka see liidendus on sisse jäetud tõdemusega, et praegustel andmetel on tegemist teise prioriteedi muudatusega. Et aga kvartali KZ126 liitmisele minev kiil on suuremalt jaolt kaetud noorepoolse kuni keskealise männikultuuriga, võiks kvartali KZ126 kindlasti jätta piiranguvõõndisse.

15) **Kuradi skv.** Võõndi piir on viidud kattuvaks Saartneeme ja väikelaidude põhikaardi-

järgse rannajoonega, mis on kahtlemata õigustatum kui 1991.a. metsakorralduse järgse Käsmu metskonna kvartali 19 välispiir, kuid selline lähenemine tagab, et põhikaardi igakordsel uuendamisel tuleb ka vööndipiiri pidevalt korrigeerida (rannikuprotsesside tulemusega kooskõlla viia).

Vööndi väärtustena on esitatud linnustik, rannikuprotsessid, looduslik esikmets ning Natura-elupaigatüüp 1620 (väiksesaared ja laiud), millest võib järeldada, et vöönd peaks jätkuvalt kuuluma looduslike sihtkaitsevööndite kilda.

Asendada tuleks aga vööndi praegune nimi, mis - iseenesest küll pikantne ja atraktiivne - tuleneb Saartneeme nime venekeelsest rahvaetümoloogilisest moonutusest (Saartneem > mõs Sart > Tshort > Kuradi). Olen veendunud, et okupatsiooniaegse piirivalve üargooni säilitamine ei kuulu rahvuspargi ülesannete hulka, seega tuleks vööndinimeks jätta **Saartneeme skv** (nii nagu ka E.V. põhikaardil on saare ainsa nimena antud Saartneem).

16) **Kivikülvi skv.** on moodustatud Käsmu asulast loodes paikneva kivikülvi ja siinsete vanade nõmme- ja palumännikute kaitseks. Et selle vööndi kavandatav kaitsekord on aga kavandatud identsena vööndi läänepiirini laiendatava Käsmu skv omaga, jääb eksperdile arusaamatuks, miks peaks neid vööndeid üldse omavahel eristama. Ühtse tsoneeringu kasuks näib kõnelevat ka tõik, et vööndi metsa on Natura-inventuuri käigus peetud läänetaigaks (tüüp 9010), mida teatavasti tuleb säilitada inimpuutumatult.

Analüüsidest aga Käsmu sihtkaitsevööndiga liita kavatsetavaid metsi (kv.kv. KZ003 idaosa, KZ005 idaosa, KZ006, KZ007, KZ011, KZ012, KZ017 ja KZ023) selgub, et need on olnud pikaajalise ja lausalise inimõju all (harvendus- ja sanitaarraied, vanade mändide ja Iir. kuuskede väljaraie, risukoristus ja lamapuude eemaldamine, metsakultuurid ja koguni üks lageraielank). Seetõttu tundub, et enamik nimetatud alast koos Kivikülvi skv-ga oleks kohane tsoneerida pigem hooldatavaks sihtkaitsevööndiks ning liita sellega ka kvartal KZ008 ning selles olevad 2 katastrisse kandmata maatükki. Sel moel piirneks Käsmu suvituskoht loodes hooldatava skv-ga, läänes loodusliku skv-ga ja edelas piiranguvööndiga ning tsoneering pakuks ka suvitajate erinevale maitsele erinevaid puhkevõimalusi.

Et käesolev vöönd on Käsmu asulale lähim (sellega vahetult piirnev), peaks just selle nimeks olema **Käsmu skv** ('kivikülvi' pole toponüüm ja seega vööndinimena taunitav).

17) Senist **Käsmu skv**-d on laiendatud kirde ja lõuna suunas ning sellega on liidetud Eru sihtkaitsevöönd.

Kirdesuunalist laiendust on käsitletud juba eelmises punktis ning see võiks piirduda kvartalitega KZ017 ja KZ023, mis on üleni kaetud 120-aastase ja vanema männikuga. Ülejäänud kvartalite puhul näib olevat kohasem hooldatava sihtkaitsevööndi kaitsekord ning need tuleks liita eelmises punktis mainitud vööndiga. See muidugi ei tähenda lausalise läbiraiumise jätkumist (siinsete metsade tormihellusele viitab ka vääriselupaiku inventeerinud Tiina Neljandik!), vaid pigem männi enamuse säilitamisvõimaluse jätmist ning erivanuseliste

männikute kujundamise võimaldamist.

Idas on sihtkaitsevööndisse hõlmatud ka Klama (92201:014:0312), Tagavälja (92201:014:0022), Kiigela (92201:014:0302) ja Muru (92201:014:0712) maaüksused ning neist lõunasse jääv kinnistamata maatükk. Alal valdavad kõrge looduskaitseväärtuseta 50-70-aastased mustikakaasikud- ja kuusikud (kaguosas liitumata metsamaa), mistõttu nende maaüksuste arvamine sihtkaitsevööndisse on põhjendamatu ja nad tuleks jätta piiranguvööndisse.

Lõuna suunas on vööndisse hõlmatud Käsmu järvest loodesse, läände ja edelasse jäävad vanad männikud, mis iseenesest on küll samuti inimõjulised, kuid metsakultuuridest killustamata ning mille jätmise looduslikule arengule on ka geograafilist paiknemist arvestades igati põhjendatud. Siin leidub mh ka 4 vääriselupaik ning II kat. elupaik.

Et Käsmu nimi tuleks jätta asulaga vahetult piirnevale (hooldatavale) sihtkaitsevööndile, tuleks käesolev vöönd nimetada ümber. See pole lihtne ülesanne, sest kogu ala kohta kehtiv toponüüm puudub. Tuntuima paiganime järgi võiks kaaluda **Palganeeme skv** nimetust; täpsemini kajastaks vööndi paiknemist nimetus 'Palganeeme - Eru skv', kuid sellised liitkonstruktsioonid on kohanimenõukogu poolt üldiselt taunitavad.

18) **Valgejõe - Laukasoo skv**. Vööndit on laiendatud lääne, loode, põhja, kirde ja lõuna suunas ning seda on vähendatud lõunaosas.

Läänes on vööndiga liidetud kinnistamata maariba kvartali VJ096 ja Lahja maaüksuse (42301:005:0022), mis jäetakse riigi omandisse. Maariba on kaetud valdavalt 50-100-aastase sooviku- ja palumetsaga.

Lääneloodes on ühel lõigul vööndit laiendatud kuni Valgejõeni. Eksperdi arvates võiks vööndi läänepiiriks jätta Valgejõe - Joaveski maantee; viimase ja Valgejõe vahele jääva ala (kvartali VJ072) võiks aga pigem liita põhjas piirneva ja märksa sarnasema Kotka skv-ga.

Lääneloodes tuleks vööndiga liita ka tilluke kolmurk riigile jäetavat maad, mis asub kvartali VJ068 ja Väikevälja maaüksuse (42301:005:0930) vahel.

Loodes on vööndiga liidetud kvartali VJ060 eraldis 16 (70-a. naadihaavik). Olgu märgitud, et see eraldis koos kvartali VJ064 kirdeosaga on kummalisel kombel maakatastris arvel Paevälja maaüksusena (42301:005:1280)!? Arvestades maaüksusel olevaid metsakooslusi, tuleks kogu see maaüksus kindlasti jätta looduslikku sihtkaitsevööndisse (kuhu ta peale eelnimetatud eraldise) kuulub juba 1997. a.-st alates.

Samuti on siin sihtkaitsevööndisse arvatud Pae (42301:005:0940) ja Metsa-Pundi (42301:005:0337) maaüksuste vahele jääva kinnistamata maa edelaosa (senisest kvartalisihist lääne pool). Seda tuleb pidada loogiliseks ja õigustatuks, sest alal registreeritud vääriselupaik (150-a. karusambla-mustika tüüpi kuusik) ja teised siinsed puistud vajavad tõhusamat kaitsekorda. Kuid sihtkaitsevööndiga tuleks liita ka selle maatüki kirdeosa (põhjas kuni

Paesihi maaüksuseni 41301:005:1010), mis samuti jääb riigi maaks, ning Metsa-Pundi (42301:005:0337) maaüksuse lääneosa, mille riik omandab vahetuse teel. Muu osa Metsa-Pundi maaüksusest on kaetud intensiivselt majandatud metsade, endiste kraavitatud heinamaade ning jõelähedaste rohumaade ja põldudega, seega on siin kohasem piiranguvööndi kaitsekorra jätkumine.

Põhjas on sihtkaitsevööndisse hõlmatud Naanu (88701:001:0176) ja Kiviste (88701:001:0183, paitsi äärmine põhjaosa) maaüksused ning viimasest läände jääv katastrisse kandmata maatükk. Kuna see sihtkaitsevööndisse sopistuv kiilukujuline ala on osa metsise püsielupaigast, tuleb kaitsekorra karmistamist (sihtkaitsevööndisse arvamist) lugeda põhjendatuks.

Vööndi laienemist kirde suunas (Palmse-Võsupere all ja Saku juures) on käsitletud koos välispiiri muutmisega vastavas peatükis eespool.

Vööndi lõunaosas on kvartalid LB017 (osaliselt), LB018 (osaliselt) ja LB025 viidud sellest vööndist uude Jakobi sihtkaitsevööndisse seoses kaitstava loomaliigi püsielupaigast tulenevate kaitsekorra erisustega. Tsoneeringumuudatust tuleb tervitada ka seetõttu, et vööndi kõige enam inimõjulised (metsakultuurid) kvartalid paiknevad nüüd vööndis, kus saab lubada taastustöid (Valgejõe - Laukasoo skv peab kindlasti jääma inimpuutumatuks). Küll aga tuleks kvartali LB018 eraldised 25 (idaosa), 26 ja 27 ning kvartali LB025 eraldised 11 (kirdeosa) ja 12 (põhjaosa) jääda sellesse vööndisse, et mitte katkestada Loobu - Joaveski pinnasetee kasutamist kevadsuvisel ajal (Jakobi skv-s on ajutine liikumispiirang!).

Ekspertidele on teadmata, miks on nihutatud vööndi lõunapiiri Vanasilla (Uuemõisa) soost idas olevatele eramaadele ja kinnistamata maadele. Siinsed metsad - valdavalt 50-80-aastased kaasikud ja kuusikud üksikute 110-aastaste kuusikutukkade ning paljude legendikega (end. lankidega?) - ei erine oluliselt piirnevate kvartalite LB022 (põhja- ja keskosa) ning LB 023 puistutest, viimased on aga põhjendatult jäetud Loobu piiranguvööndisse. Seega pole liitmise mõtte ka katkematu loodusmetsariba viimine rahvusparki lõunapiirini (Miku skv-ni). Alal on küll 1 vääriselupaik, kuid selle kohane säilitamine peaks ometi olema võimalik ka piiranguvööndis. Seetõttu teen ettepaneku viia Kusti (27301:001:0860) ja Miku (27301:001:1434) maaüksused ning viimasest edelasse jääv kinnistamata maa Loobu piiranguvööndisse. Et Kusti maaüksusest itta jäävat kinnistamata maatükki tagasi ei taotleta ning see jääb riigi omandusse, tuleks see liita pigem Jakobi skv-ga.

Kokkuvõttes tuleb märkida, et see maakonna- ja vallapiiridel paiknev vöönd on Lahemaa keskosa olulisim loodusmaastikulaam, mida tuleb kindlasti säilitada inimpuutumatult ja võimalikult suurepinnaliselt.

19) **Jakobi skv** moodustamine on, nagu juba eespool märgitud, seotud I kat. [REDACTED] püsielupaigaga. Alale jääb ka 1 vääriselupaik ning III kat. hariliku kopsusambliku (*Lobaria pulmonaria*) ja III kat. samblaliigi sulgja õhiku (*Neckera pennata*) kasvukoht.

Vöönd on moodustatud Valgejõe - Laukasoo skv-sse kuulunud riigimetsast (vt. eespool), Odo

maaüksusest (27301:001:0007) ning Metsameeste-Jakobi maaüksuse (27301:001:0870) loodeosast. Tagamaks pesapaiga turvalisust, tuleks siia kindlasti arvata ka riigi maaks vahetatav Ele maaüksus (27301:001:0037; eelnõu järgi kavas liita Valgejõe - Laukasoo skv-ga) ning Metsameeste-Jüri maaüksuse (27301:001:0054) põhjakolmnurk kuni endise kvartalisihini. Samuti võiks vööndisse arvata Kusti maaüksusest (27301:001:0860) itta jääva kinnistamata maatüki (vt. eelmine punkt), mis paiknemiselt ja iseloomult sobiks pigem siia.

Et vööndis - eriti selle põhjaosas (riigimetsamaal) - on ohtralt metsakultuure, tuleks see jätta mitte looduslikuks, vaid nn. taastatavaks sihtkaitsevööndiks, jätmaks võimalust puistute erivanuselise ja -liigilisuse suurenemisele kaasaaitamiseks.

Vöönd on nimetatud Metsameeste-Jakobi maaüksuse nime järgi, millest paikneb siin ainult väike osa ning mille talukoht asub vööndist kagus, end. Reiemäe külas. Arvestades ka 'Jakobi'-nime suhtelist vööräpärast (vrldl mugandunud Jaagupi), võiks vööndinimena eelistada **Reiemäe skv-d**.

20) **Miku skv**. on asutatud Tallinn - Narva maantee äärsete 140-150-aastaste rabastuvate, palu- ja nõmmemännikute tõhusamaks kaitseks; alale jääb ka 2 vääriselupaika. Kummalisel kombel on aga vööndist välja jäetud metsalaama kaguosa, mille puistud - välja arvatud eraldisel 7 - on takseerandmeil sama vanad kui ettepanud vööndis ning mis on osa tervikust. Seetötu tuleks vööndiga kvartal LB036 liita vööndiga täielikult.

22) **Mohni skv**-st on õigusega välja arvatud (piiranguvööndisse viidud) kogu Mohni maaüksus (42301:003:0713) viimase piire mööda.

Et Mohnil on olulisi poollooduslikke kooslusi (kukemarja- jm nõmmed), on sellele vööndile kohaseim hooldatava sihtkaitsevööndi kaitsekord.

23) **Uglahе skv**. Pärisea poolsaare kirdeotsas on moodustatud rannikukoosluste (sh Natura-elupaigatüübid), nende linnustiku ja taimestiku ning looduslike rannatekkeprotsesside kaitseks.

Tuleb nentida, et Uglahе nimi on eksitav, kuna vöönd hõlmab mõlemad Viinistu "lahed" koos ümbritseva rannaniiduga ning Viinistu neeme. Seetötu oleks kohasem Viinistu skv nimi või - kui liita vööndiga ka Hauaneeme laht koos selle läänekalda riigimaaga kuni Mähu otsani - **Hauaneeme skv**. Sel juhul tuleks vööndi idapiir tõmmata sirgjoonena Mähu otsast Neemeotsa kari otsa ning vööndisse jääks ka Väheloo saar.

Arvestades vööndis leiduvaid poollooduslikke kooslusi ning võimaldamaks adru ja roo varumist, võiks siin tegemist olla hooldatava skv-ga.

24) **Kuivoja skv.** on moodustatud 2 suurepinnalise vääriselupaiga tõhusamaks kaitseks; siin on levinud pms palu- ja rabastuvad kuusikud ning luitemännikud (Natura-koodid 9010 ja 2180). Võõndis kasvavad ka III kat. harilik kopsusamblik (*Lobaria pulmonaria*) ja III kat. sammaltaim sulgjas õhik (*Neckera pennata*).

ELFi andmebaasis oleva info järgi on maanteest mere poole jääv metsaosa looduslikumas seisus kui sellest lõunasse jääv mets, mida rohkem läbi raiutud ja kust lamapuud peaaegu kõrvaldatud. Inimmõjust hoolimata võiks võõnd jääda looduslikuks sihtkaitsevööndiks, sest vajadus koosluste taastumisele aktiivseks kaasaaitamiseks siin puudub.

Vöönd jaguneb sisuliselt kahte ossa ning seetõttu võiks see kajastuda ka vormiliselt, viies Loksa - Leesi riigimaantee teemaa piirnevasse Lahemaa (Metsanurga) piiranguvööndisse.

Vöönd on nime saanud sellest vahetult itta jääva Kuivoja talu järgi (nüüd Loksa linna maal). Ehk tuleks siiski eelistada **Külaotsa skv** nime siinse põlise vahtkonna ning võõndist vahetult läände jääva endise metsavahikordoni järgi.

25) **Kivimäe ja Lohja skv.-d** on moodustatud vanade loodusemetsade ja nende vaheliste siirdesoode kaitseks (Natura-tüübid 9010, 9080, 91D0, 7140). Domineerivad mustika-okasmetsad ning sooviku-kuuse-segametsad. Siin on registreeritud 7 vääriselupaika ning III kat. hariliku kopsusambliku (*Lobaria pulmonaria*) ja III kat. samblaliigi sulgja õhiku (*Neckera pennata*) kasvukohad.

Kui enamik Lohja skv metsadest on olulise inimõjuta ja seega nende tsoneerimine looduslikuks sihtkaitsevööndiks igati kohane, siis jääb eksperdile arusaamatuks, miks on võõndisse arvatud Lohja järve põhjatippu ümbritsev parkmets. Tõsi, siin on registreeritud vääriselupaigad, kuid tundub, et selle aluseks on eelkõige puistu vanus. Ka vääriselupaiga enda kirjeldus ei veena nende metsade looduslikule arengule jätmise vajaduses ("Järve äär on lagastatud. Palju on prügi ja puid on mehh. vigastatud"); ELFi 1990. aastate põlismetsainventuuris on hinnang selle metsaosa väärtuse kohta veelgi negatiivsem. Seetõttu arvan, et kvartalite LK324 ja LK112 sihtkaitsevööndisse kavandatud osad ning kvartali LK117 loodenurk (kagus kuni pinnaseteeni ja kustutatud sihini) võiksid jääda Lahemaa (Metsanurga) piiranguvööndisse.

Küll aga võiks siinsete sihtkaitsevöönditega liita kvartalite LK112, LK113, LK114 ja LK115 lõunaosad (pinnaseteest lõuna pool), kus kasvavad vanemad kuni vanad olulise inimõjuta puistud, mis moodustavad Lohja skv-ga ühe terviku ning liidaksid Kivimäe ja Lohja skv-d ühtseks Lohja skv-ks.

26) **Hara skv.** hõlmab kogu sellenimelise saare ning on moodustatud siinse loodusliku kuusiku, rannakoosluste ning hapukirsipuupuistu kaitseks. Enamik kuusikust on arvel ka vääriselupaigana.

Põhimõtteliselt oleks sobivaks kaitsekorraks loodusliku skv oma, aga on raske ette kujutada, mis saaks neis tingimustes nimetatud kirsipuupuistust. Samas valdavalt läänetaigaga kaetud saart pole mingit põhjust muuta ka hooldatavaks skv-ks (taastatav skv tähendaks seda, et lähikümnendeil tuleks võõrliikidest - sh ja eriti hapukirsipuust - aktiivse tegevuse tulemusena vabaneda ja seetõttu ei sobi hoopiski). Ilmselt tuleks võõnd siiski tsoneerida looduslikuks skv-ks, sätestades kasitse-eesmärkide juures täpsustava klauslina, et selle võõndi üheks eesmärgiks on ka hapukirsipuupuistu säilitamine.

Kuna Hara-nimelisi võõndeid on teisigi (Hara pv, Hara sadama pv), siis võiks võõndi nimetada **Hara saare skv**-ks.

27) **Naskali skv**. on asutatud mitmesuguste aru- ja soometsade (Natura-tüübid 9010, 9080, 91D0) ning ranniku- ja luitekoosluste (Natura-tüübid 1210, 1220, 2140, 2180) kaitseks. Siin on registreeritud 4 vääriselupaika ning III kat. roomava öövilke (*Goodyera repens*) ja karukolla (*Lycopodium clavatum*) kasvukohad.

Võõndi moodustamist tuleb pidada otstarbekaks, sest see on rahvuspargi lääneosas ainus koht, kus loodusmetsad küünivad mereni. Metsad on küll varasemate majandamisjälgedega, kuid kraavitusest ja lageraietest rikkumata; puhkemajandusliku rikutusega alad jäävad võõndist loode poole. Küll aga võiks võõndi lõunapiiril oleva Loksa - Leesi riigimaantee teemaa viia Hara piiranguvõõndisse.

Võõndi nimetust tuleb pidada ekslikuks, korrektne vorm on **Naskali skv**. (lahe nime järgi).

28) **Juminda - Suurekõrve skv**-d on laiendatud kirde, põhja, lääne, edela ja lõuna suunas ning vähendatud kirdeosas. Arvestades võõndiga piirnevaid tagastamistaotluseta maid, soovitatakse rohkemaidki muudatusi, mida käsitlet järgnevalt koos eelnõus ettepanud muudatuste analüüsiga.

Kirdes on võõndiga liidetud kvartali LK057 liinitrassist lõuna poole jääv osa, mida tuleb pidada igati põhjendatuks: varasem piir lõikus läbi kvartali lõunapiiril olevate väikesoode, mis nüüd jäävad koos puhverdava metsavõõtmega ühte võõndisse.

Kirdes tuleks skv-ga kindlasti liita ka kvartali LK061 lõunaosaga idas piirnev "vaba" (riigi omandusse jäetav) maa, mis võimaldab jätta siinse puisraba tervikuna skv-sse ning tagada seda ümbritsevate, looduskaitseväärtusega 110-120-aastaste palukuusikute ja 90-aastaste lodu- ja sooviku-lehtmetsade range kaitse.

Kirdeserval on senisest sihtkaitsevõõndist viidud piiranguvõõndisse kvartali LK048 eraldis 32. Et see jääb muust võõndist teisele poole teed, tuleb tsoneringumuudatust pidada loogiliseks. Küll aga ei näe ma põhjust võõndipiiri võimalikuks muutmiseks mujal kvartalite LK048, LK054 ja LK055 põhjaservas hoolimata sellest, et praeguse skv-ga piirneb riigile jäetavaid maid - need asuvad teisel pool liinitrassi või pinnaseteed ja sobiksid pigem Hara pv-sse.

Põhjaosas on vööndisse arvatud seniseid piiranguvööndi metsi kvartaleis LK022, LK028, LK031, LK032, LK039 ja LK327, samuti Loksa - Leesi maanteest lääne poole jäävad väikesed eraõiguslikud ja katastrisse kandmata maakillud. Neist muudatustest pean otstarbekaks ja loogiliseks kvartali LK022 idaosa, kvartali LK028 eraldise 4, kvartali LK032 kaguosa, kvartali LK039 eraldiste 22-25 ning mainitud eramaatükkide liitmist sihtkaitsevööndiga; tulemusena moodustub ühtne tervik (loodusmaastikulaam). Kuid kvartalit LK039 läbivast liinitrassist ida pool asuvad metsad, samuti kvartalid LK031 ja LK327 võiksid endiselt jääda piiranguvööndisse, sest tegemist on killustatud metsatükkidega maantee ja liinitrasside ääres ja vahel; liiati on ju ka Hara piiranguvööndi üheks eesmärgiks liikide ja nende elupaikade kaitse.

Loodes jääb kvartalist LK018 WNW "vabaks", s.t. riigile suurem keeruka kujuga maatükk, millest sihtkaitsevööndiga võiks liita kvartaliga LK018 vahetult piirneva osa põhjas kuni kustutatud sihini, läänes kuni liinitrassini ja edelas kuni eraõigusliku (katastris oleva ja katastrisse kantava) maani. Samuti tuleks skv-ga liita kvartalist LK025 läände jääv "vaba" maatükk, mis muuhulgas kaetud 100-aastase palukuusiku ja sooviku-sanglepikuga, ning kvartali LK034 idaosaga piirnev katastrisse kandmata maa. Seevastu viimati mainitud kvartali eraldise 1 lääneosa peaks rahvuspargi töötajate andmetel asuma hoopiski eraõiguslikul (peatselt katastrisse kantaval) maal; et tegemist pole eriti kõrge looduskaitseväärtusega maatükiga (mida liiati ümbritseb kolmest küljest piiranguvöönd), võiks selle maatüki edasiste segaduste vältimiseks viia piiranguvööndisse.

Läänes on vööndiga liidetud rida lahusmaatükke Pikanõmme lääneserval, põhjas alates Jaaniku maaüksusest (42301:001:0020) ja lõunas lõpetades Silla maaüksusest (42301:001:0612) lõunasse jääva katastrisse kandmata "vaba" maaga (viimane osaliselt, kuid tuleks võtta sisse vähemalt Silla mü edelanurga tasandini, et sinne soo ikka skv-sse jääks!). Ala on kaetud valdavalt sookoosluste ja siirdesoometsadega, idas (piki Pikanõmme teed) nõmmemetsadega, seega ei oma olulist tähtsust võimalikust metsamajanduslikust seisukohast, küll aga looduslike kasvukohatüüpide poolest.

Pedaspea külast ida pool oleks otstarbekas skv-sse arvata kvartaleid CG009 ja CG014 ääristav katastrisse kandmata maariba (jääb riigi maaks), samuti sellest lõuna pool asuvad Ohrpe (42301:002:0189 ja 42301:002:0191) ja Laanemetsa (42301:002:0188) maaüksused, mis on vastavalt LKS § 19 vahetamisel riigi omandisse.

Edelas on vööndisse hõlmatud kvartal CG024 (osaliselt) ja kvartali CG013 kagunurk (eraldise 4 kaguosa). Ala väärtuseks on kuni 180-aastased palu-, nõmme- ja rabastuvad männikud ning kaunis Hara (Ohrpa) oja org. Kui maanteele lähemaid eraldusi on hooldus- ja sanitaarraietega mõjustatud, siis kaugemad on olulise inimõjuta; kvartali CG024 lääneosas (eraldusil 10,12) on 1994.a. tuvastatud ka III kat. roomava öövilke (*Goodyera repens*) kasvukoht. Alal on registreeritud 2 vääriselupaika, millest 1 jääb poolenisti vööndi liidendusest välja!? Seda arvesse võttes võiks vööndiga liita ka kvartali CG032; vööndist aga välja jätta Kuusalu - Leesi riigimaantee teemaa. Käesolev liidendus omab tähtsust ka loodushariduslikult, sest Kuusalust Leesile sõites jääks kaitseala külastajale ühest piiranguvööndist teise ja kolmandasse sõites ekslik mulje, nagu oleks tegemist pelga maastikukaitsealaga. Väike killuke maanteeäärset loodusmetsa aitab siiski meenutada kaitseala tegelikku tüüpi.

Edelas tuleks sihtkaitsevööndisse arvata ka kvartali CG034 kaguosa (Mädajärve oru) ja Kalda maaüksuse (35203:001:1080) vahele jääv katastrisse kandmata kolmnurgakujuline maatükk, mis jääb riigi omandisse.

Lõunas on vööndiga liidetud Raudsilla-Tõnu (35203:001:0196) ja Tõnu (35203:001:0170) maaüksused. Esimese liidendusega õnnestub sihtkaitsevööndisse hõlmata väikegi sektor nn. Kolga looneemikust ja selle servas kasvavast pärnikust; mh on siin ka III kat. karulaugu (*Allium ursinum*) ja III kat. samblaliigi sulgja õhiku (*Neckera pennata*) kasvukoht. Teine kinnistu on juba riigi omandis ning kuna ta ulatub kiilukujuliselt skv-sse, on tema liitmine loogiline juba vööndi terviklikkust arvestades.

Siin-seal vööndi servadel on 2001.a. puistuplaanil riigimetsamaana näidatud alale erastatud maaüksusi (nt Mäe 42301:001:0075, osaliselt Soonemetsa 42301:002:0167). Kuna tegemist on juba varasema range sihtkaitsevööndi maa-alaga (mitte käesoleva eelnõu alusel lisanduvate aladega), millel nende maaüksuste osas on ka oluline looduskaitseväärtus, siis tuleb need maatükid kindlasti jätta sellesse looduslikku sihtkaitsevööndisse ning maaüksuste omanikel leppida tõdemusega, et võimalikku majandustegevust ei saa nad siin alustada ei hetkel kehtiva kaitse-eeskirja alusel ega ka käesoleva, uuendatud kaitse-eeskirja järgi.

Tundub iseenesestmõistetav, et kaitseala lääneosa suurim ja olulisim loodusmaastikumassiiv oleks tzoneeritud looduslikuks sihtkaitsevööndiks. Seda ei väära ka asjaolu, et vööndi edelaosas (Pedaspea - Mustakatku mäe piirkonnas) leidub kultuurpuistuid ning vööndi põhjaosa on veel 1990. aastatel kahjustatud nn. sanitaarlageraietega (millega on tegelikult bioloogilist mitmekesisust vähendatud ja mis rahvusparkides - v.a. teatud tingimustel kultuurmaastiku-osas - peaksid olema mõeldamatud); lankide taastumine läheb siinsetes metsatüüpides eriti visalt, kuid sellesse pole inimtegevusega siiski vaja sekkuda. Küll aga tuleb arvesse võtta keset vööndit Hara soo lääneosas paiknevat endist freesturbavälja koos kuivendussüsteemiga, mille likvideerimiseks oleks kaitse-eeskirjas ja kaitsekorralduskavas põhjust ette näha taastamistegevust.

Vööndi nimetus Juminda - Suurekõrve sätestati 1997.a., kajastamaks Juminda poolsaarelt Suurekõrve küläni ulatuvat loodusmaastikulaama. Juminda pole siiski mitte ainult poolsaare, vaid ka selle tipuosas asuva küla nimi; viimane jääb vööndist aga kaugele põhja poole (nende vahele mahub veel Naskali skv!). Vältimaks vööndinime valesõimist ning järgides kohanimenõukogu soovitusi hoiduda põhjendamatutest liitnimedest, teen ettepaneku jätta vööndinimeks üksnes **Suurekõrve sihtkaitsevöönd** (nii nagu oli ka 1997.a. eelsel reservaadil). Kui soovida eriti täpset nime, oleks see Pikanõmme - Suurekõrve skv, kuid see oleks pikk ja kohmakas ning, nagu mainitud, vastuolus kohanimenõukogu soovitusel.

29) **Ulliallika skv.**-d on laiendatud kagu ja kirde suunas. Esimesena mainitud laiendusega on hõlmatud 1 registreeritud vääriselupaik ning vöönd kogu ulatuses viidud välja Loksa maanteeeni, mida tuleb igal juhul pidada õigustatuks - ka autoga kaitseala läbival inimesel peaks olema võimalus saada mingisugunegi mulje, et rahvuspark siiski ei võrdu maastikukaitsealaga (vt. ka eespool, p. 28). Teise liidenduse taustaks on ilmselt asjaolu, et

maanteeäärsed nõmmemännikud vastavad läänetaiga (9010) elupaigatüübi nõuetele; sellega on ka seletatav, miks laiendus hõlmab vaid poolt kvartalit.

Et vööndi keskosas on laialdaselt vana kraavitust ja igaks juhuks tuleks jätta võimalus selle mõju kaotamisele aktiivselt kaasa aidata, võiks vööndi lähemateks aastakümneteks jätta nn. taastatavaks sihtkaitsevööndiks.

30) Pärlijõe skv. Vööndit on laiendatud põhja ja lõuna suunas.

Senisest skv-st põhja pool on sellele liidetud riigimetsamaa, mis jääb Liiapeksi - Loksa ja Kemba - Kolgaküla riigimaantee vahelisele alale. Siin valdavad 110-aastased nõmmemännikud; ligi kolmandik alast on keskealiste ja valmivate männi(-kultuur)puistute all. Liidenduse põhjused on suuresti samasugused nagu eelmise vööndi laienduse puhul (Natura-metsad; teeäärsete looduslike metsade pindala suurendamine; küllaltki suur massiiv); iseküsimuseks jääb, kas selle laienduse puhul näha ette puhtalt looduslikku arengut (sh nõmmemetsade järk-järgulist teisendumist viljakamateks kasvukohatüüpideks) või siis tsoneerida liidendus hooldatavaks sihtkaitsevööndiks (suunatud inimõjuga tagada metsatüübi püsimine, vanuselise mitmekesisuse suurenemine jne). Igal juhul tuleks Liiapeksi - Loksa maantee teemaa viia skv-st Lahemaa (Metsanurga) pv-sse.

Senisest vööndist lõuna pool on sihtkaitsevööndi kaitsekorda laiendatud Pärlijõe-äärsetele eramaüksustele ülesvoolu kuni Liivapõllu talu tasandini. Senise vööndi piiri lähistel kasvab Pärlijõe orus lopsakas kuuse-segamets (palu-, sooviku- jm tüüpi), mille looduskaitseväärtus üsna kõrge. Edasi ülesvoolu valdavad erineva vanusega samblikumännikud; Kalme oja järsus orus on taas üle 100 a. vanune kuuse enamusega puistu. Alal leidub 2 vääriselupaika (seotud nimetatud kuusikutega); männikud on valdavalt pargiilmelised.

Eelnevast tulenevalt arvan, et Pärlijõe looduslikku sihtkaitsevööndisse võiks mainitud alast jätta üksnes Kalmeveski maaüksuse (42301:005:1081) maaüksuse põhjaosa lõunas kuni endise kv. 88 lõunapiirini. Edasi ülesvoolu jäävatest aladest võiks moodustada omaette **Kalme** hooldatava **sihtkaitsevööndi**, mille metsades säiliks teatud raievõimalus (kaitstakse metsatüüpide sisundit, mitte looduslikke protsesse). Vööndi idapiiriks oleks Pärlijõe paremkallas (ühe suvalise paremkalda metsatüki võtmist vööndisse, nagu eelnõus kavas, ei pea ma põhjendatuks), edelas võiks kavandatud skv-st välja (piiranguvööndisse) jätta Samblepõllu 1 maaüksuse (42301:005:0045) kui väiksema looduskaitseväärtusega ala, Lõunas võiks skv see-eest küündida kuni Liivapõllu (42301:005:0079) maaüksuse lõunapiirini.

31) Viru raba skv.-d on laiendatud ida suunas. Laienduse põhjaosas valdavad 90-140-aastased palu- ja rabastuvad männikud, mida varasemate sanitaarraietega on küll mõjutatud, kuid mille sihtkaitsevööndisse sobivuses Viru raba (Virusood) puhverdavate metsadena kahtlust pole. Samad sõnad kehtivad ka Pudisoo jõe vasakkalda 80-90-aastaste palu- ja rabastuvate kuusikute puhul. Pudisoo jõe paremkalda-alal kasvav 80-aastane karusambla-mustika-männik pole küll eelneva metsa-soo-kompleksiga enam vahetult seotud, kuid Liigatku maaüksuse terviklik hõlmamine sihtkaitsevööndisse on põhjendatav Pudisoo jõe ja siinse I kat.

loomaliigi kaitsevajadustega (ka puhveralad, kus vähegi võimalik, peaksid olema sihtkaitsevööndi kaitsekorruga).

Keset Viru raba asub endine freesturbaväli koos kuivendussüsteemiga, mille likvideerimiseks tuleks kaitse-eeskirjas ja kaitsekorralduskavas ette näha taastamistegevust.

Kokkuvõtteks tuleb nentida, et ettepanevate tsoneeringumuudatuste rakendamisega muutub Lahemaa sihtkaitsevööndite pindala märksa suuremaks. Põhimõtteliselt tuleb seda tunnustada juba kahel üldisel põhjusel: i) rahvusvahelisel tasandil - rahvusparki tsoneering hakkab lõpuks vastama rahvusparki rahvusvahelisele määratlusele ning on põhjust eeldada, et Lahemaa RP säilitab koha Rahvusvahelise Looduskaitseliidu (IUCN) II kategooria kaitsealade hulgas, ii) siseriiklikult - kuna Metsanduse arengukava jm riiklikul tasandil vastu võetud dokumentides on ette nähtud rangelt kaitstavate metsade pindala suurendamine vähemalt 10%-ni, siis on seda otstarbekas teha eelkõige seniste kaitsealade kaitsekorda karmistades (ekspert ei pea põhjendatuks tuhandete hektarite suvaliste tulundusmetsade kuulutamist hoiumetsadeks olukorras, kus kaitsealadel jääksid domineerima piiratud majandustegevusega piiranguvööndid, mille metsi arusaadavalt range kaitse all olevaiks ei arvestata). Uus tsoneering võtab arvesse ka vääriselupaikade inventuuri ning Natura 2000 inventuuri tulemused ning tagab Keskkonnaregistrisse kantud kaitstavate liikide elupaikades kohased kaitsetingimused.

2.4. Piiranguvööndid

Rahvuspargi senine ühtne piiranguvöönd on käesoleva eelnõu kohaselt jagatud 33 erinevaks piiranguvööndiks. Looduskaitse-aspektidest on kõigi piiranguvööndite kaitsekord kavandatud üsna samalaadsena; erinevused puudutavad peamiselt ehitustegevuse võimalusi ja traditsioonilise miljöö säilitamise taset ning sellest tulenevalt ka kaitse-eesmärke laiemalt. Järgnevalt käsitlen ka piiranguvööndeid idast läände liikudes (piiranguvööndite ja sihtkaitsevööndite vaheliste piiride küsimusi puudutasin juba eespool, sihtkaitsevööndi peatükis).

1) Sagadi ja Haili piiranguvööndite vaheline piir kulgeb läbi endise Orianda taluõue (1980.-90. aastail uus Putkeniidu metsavahikordon). Ehkki see kattub riigimetsamaa piiriga, võiks omavahel vägagi sarnase kaitsekorruga piiranguvööndite vahelise piiri sätestada selliselt, et taluõue jääks üleni Sagadi vööndisse. See tähendaks Loobu metskonna kvartali VU086 Vihula - Haili teest lääne poole jääva osa liitmist Sagadi piiranguvööndiga.

2) Et Altja pv kaitse-eesmärgina on määratletud vaid pärandkultuurmaastiku säilitamine, pole loogiline, et see vöönd hõlmab asustuseta rannaalasid kuni Vergi külani. Teen ettepaneku liita Vergi lahe lääne- ja edelakalda rannaalad Vergi ja Altja külade vahel (maanteest mere pool) pigem Pihlaspea pv-ga, mis küünib maanteeni maa poolt ja mille kaitse-eesmärk sobib märksa paremini (muuhulgas on EELISE andmeil Vergi lahe lääne- ja edelakaldal ka II kat. pesitsusalad). Altja pv läänepiir tuleks tõmmata Altja küla loodeservani, vastu Lähte (88703:001:2000) ja Kõrkja (88703:001:1112) maaüksusi.

3) Vergi küla kaguosas peaks Vergi piiranguvööndit tagasi tõmbama Rahvamaja maaüksuse (88703:001:0038) kagupiirini, tagamaks Ojajõe mõlema kalda samalaadsete rannakoosluste ja kaitsealuste liikide elupaikade paiknemise Pihlaspea pv-s. Seevastu küla edelaserval võiks Ankru maaüksuse (88703:001:0591) hoonestatud ala ja õuema pigem tuua Pihlaspea pv-st Vergi pv-sse.

4) Kaunikõlalise, kuid sisuliselt ebaõnnestunud nimetuse on saanud Pihlaspea pv, sest Pihlaspea küla *s.str.* asub hoopiski Koolimäe pv kaguosas. Ehkki kõnealusesse vööndisse jääv Jorika küla on praegu ametlikult ühendatud Pihlaspea külaga, tuleks vööndi nimetamisel eelistada täpsust, s.t. **Jorika piiranguvööndi** nime. Ühtlasi on see heaks võimaluseks ametlikust käibest kõrvalejäänud toponüümi aktiivseks käigushoidmiseks.

5) Lobineeme skv-st ümbritsetud Rütlihoone talukoht (nüüd Vanahoone maaüksus 88703:001:1260) on lahustükina liidetud miskipärast kaugel asuva Lahemaa piiranguvööndiga. See võiks pigem olla Koolimäe pv lahustykk.

6) Ehkki Võsu ja Lahemaa piiranguvööndi kaitsekord on suhteliselt sarnane, võiks endise Võsu prügila ja Võsu end. metsavahikordonist põhja poole jäävad metsad (kuni prügila teeni) liita pigem Võsu piiranguvööndiga.

7) Suurepinnaline Tõugu piiranguvöönd on oma nime saanud vööndi serval asuva Tõugu küla

järgi, mida tuleb pidada suhteliselt juhuslikuks nimetamise aluseks. Vööndi nimi võiks olla kas Ilumäe (kihelkonna abikeskuse nimi on olulisem kui ühe suvalise küla oma) või Palmse (mõisavalla järgi) või Võhma (siitkandi ilmselt vanima küla nime järgi, millel ka sobiv tähendus 'soosaar'). Siin ja edaspidi olen kasutanud **Ilumäe pv** nime.

8) Käsmu asula lääneserval kahe piiranguvööndi vaheline piir tõmmatud mööda kraavi ning Klaokse (92201:014:0282), Laurimäe I (92201:014:0141), Uustalu (92201:014:0193) ja Kaskni (92201:014:0292) maaüksused poolituvad. Et piiranguvööndite vahelised erinevused pole suured, teen ettepaneku arvata nimetatud maaüksused täielikult Käsmu piiranguvööndisse.

9) Käsmult edelasse jäävat omaette piiranguvööndit on kaitse-eeskirja eelnõus nimetatud nii Kalaoja pv-ks (lähedase talukoha järgi) kui ka **Lahepõhja pv**-ks (siinsete heinamaade järgi?). Kuna ka siia kavandatavat uuselamurajooni on nimetatud Lahepõhja'ks, võiks vööndinimena eelistada viimast.

10) Sobimatuks tuleb pidada Lahemaa rahvuspargis asuva Lahemaa piiranguvööndi nime olukorras, kus pole tegemist ainsa piiranguvööndiga. Kohase nime pole nii suurele vööndile leida muidugi lihtne; ilmselt tuleb jääda lihtsalt mõne vähem sobimatu juurde. Vööndi idaosas asuva Vösu-Metsanurga küla järgi soovitaksin nimetada vöönd **Metsanurga piiranguvööndiks**, mis iseloomustab vööndit kuigivõrd ka sisuliselt. Kui seda nime ei taheta laiendada Harjumaa-poolsele osale, siis tuleks viimane alates Pauna pv-st eristada Kolgaküla piiranguvööndiks (vt. allpool punkt 13 Kolgaküla pv kohta).

11) Vanaküla ja Kõnnu piiranguvööndite vaheline piir teeb keskosas kummalise jõnksu, jättes Kõnnu pv-sse Vasaristi ojust lääne poole jääva katastrisse kandmata maa. Soovitan vöönditevahelise piiri ühitada Kaerapõllu (42301:005:0247) ja Soosilla (42301:005:0237) maaüksuste idapiiriga.

12) Vanaküla ja Lahemaa (Metsanurga) piiranguvööndite vaheline piir jagab tervikliku kraavitatud heinamaa pooleks, kuigi kaitsekord peaks seal olema samane. Et sarnaseid rohumaid jääb Vanaküla pv-sse teisi, võiks Kandliku maaüksuse (42301:005:0009) viia Lahemaa pv-st Vanaküla pv-sse. Samuti tuleks Lahemaa pv-st Vanaküla pv-sse viia (pärand)maastikuliselt väärtuslik Parksi küla.

13) Ettepanev Kolgaküla piiranguvöönd samanimelist küla praktiliselt ei hõlma, küll aga jääb vööndisse Murksi küla. Seepärast võiks vööndi nimetada Murksi pv-ks ja jätta Kolgaküla nimi vabaks, et seda saaks vajadusel kasutada Lahemaa pv lääneosa kohta (vt. eespool p. 10). Et aga Kolgaküla pv kaitsekord on kavandatud enam-vähem samasena sellega vahetult piirneva Vanaküla pv omaga, võiks need liita ühtseks Vanaküla pv-ks.

14) 5 ha suurune Tõnu 4 maaüksus (42301:004:0118) jaguneb koguni 3 erineva piiranguvööndi vahel, mis kaitsekorra erinevusi arvestades on küll ebaotstarbekas. Arvan, et ala põhjaserva tsoneerimine Kasispea pv-sse pole põhjendatud ning see võiks olla Tammispea pv-s nagu suurem osa maaüksusest.

15) Kui kaitse-eeskirja eelnõu koostajad soovivad keset Kasispea küla jätta Loksa - Viinistu maantee, Kasispea - Ilumäe maantee ja kõrgepingeliini vahelise kolmnurga Pärispea pv-sse, siis oleks "liinitrassi idapoolse haru" asemel kohasemaks piiriks liinitrassi idaserv. Soovitan nimetatud kolmnurk siiski liita Kasispea pv-ga.

16) Jääb arusaamatuks, miks on Suurpea pv lõunapiir tõmmatud mõttelise sirgjoonena läbi Kalju II maaüksuse (42301:003:0718)? Arvan, et nimetatud maaüksus võiks tervikuna asuda Pärispea pv-s. Kahtlusi tekitab aga Kalju II maaüksusest sirgjooneliselt kirdesse tõmmatud piir (läbi katastrisse kandmata maa); siin tuleks enne kaitse-eeskirja eelnõu edastamist Vabariigi Valitsusele nõu pidada valla maakorraldajaga, tuvastamaks tagastatavate maaüksuste piire ning sätestamaks sellise vööndipiiri, mis maareformi lõppedes ei hakkaks moodustuvaid maaüksusi suvaliselt poolitama.

17) Eelnõu § 21 sätestatakse Juminda piiranguvööndis võimalusena muuhulgas "Nõukogude Liidu sõjaväe käsutuses olnud ehitiste lammutamine ja nedne asemele uute ehitamine". Sellist määratlust on aga raske, kui mitte võimatu kontrollida ja täita (sõjaväe käsutuses võis olla ka tsiviilehitisi; kas mõeldakse üksnes N. Liidu kaitseministeeriumi või ka piirivalvet hallanud siseministeeriumi jne.jne.). Praktilist lähenemist silmas pidades oleks mõistlik liita Juminda end. raketibaasi maa-ala lahustükina Aabla piiranguvööndiga (kus ehitusvõimalused on vabamad), mille tulemusena saaks § 21-st Juminda pv kohta käivad erandeid sätestavad klauslid ära jätta.

18) Eksperdile jääb mõnevõrra arusaamatuks Kolga mõisa pv eristamisvajadus piirnevast Pudisoo pv-st. On ju ka mõisakompleks pärandkultuurmaastik, seega kaitse-eesmärkides vahet pole. Ehitustingimused lubavad Pudisoo pv-s vaid abihoonete rajamist olemasolevate hoonete juurde, samasugused tingimused võiksid kehtida ka Kolga mõisa õue kohta, kuhu muinsuskaitsealasel põhjustel uushoonestust niikuinii rajada ei tohi. Võttes arvesse, et nt Vihula, Sagadi ja Palmse mõisakompleksi, Esku ja Ilumäe kabeli jm võõr-arhitektuuripärandi tarvis omaette vööndeid eristatud pole, teen ettepaneku liita Kolga mõisa pv Pudisoo pv-ga. Kuna Kolga on Pudisooaga võrreldes vanem ja tuntum kohanimi ning vöönd ulatub Kolga metsast ja mõisast Kolga laheni, võiks ta kanda **Kolga pv** nime.

19) Kui samaste eesmärkidega Muuksi, Pudisoo (=Kolga) ja Aabla piiranguvööndite eristamise põhjuseks on ehitusvõimaluse kaalutletud erinevused, siis tillukese Merivälja pv eristamise vajadus jääb eksperdile arusaamatuks. Soovitan selle vööndikese liita piirneva Muuksi piiranguvööndiga.

20) Et ka Kahala pv kaitse-eesmärk on Muuksi pv omaga üsna sarnane, võiks needki vööndid omavahel liita ühtseks Muuksi pv-ks.

2.5. Üldisi märkusi kaitse-eeskirja kohta

Nagu teada, on uue looduskaitseeaduse (RT I 2004, 38, 258; 53, 373) vastuvõtmise järel Keskkonnaministeerium muutnud ka kaitseala kaitse-eeskirja formaati. Seetõttu ei kommenteeri ma järgnevalt neid tehnilisi muudatusi, mis on seotud üksnes paragrahvide asukohamuutustega jms tehniliste aspektidega. Küll aga esitan lisas 3 Lahemaa RP uue kaitse-eeskirja terviklikult kujul, mis peaks vastama uutele normitehnilistele nõuetele.

2.5.1. Seletuskiri

Seletuskiri puudub eksperteerimiseks esitatud kaitse-eeskirja juurest täielikult ning see tuleks koostada vastavalt lisas 3 esitatud teemadele. Osa seletuskirja punktidest (3 ja 7) on mõistagi võimalik sõnastada alles pärast kaitse-eeskirja eelnõu ja käesoleva ekspertiisi avalikustamisprotsessi lõppu.

2.5.2. Üldsätted

1) Kaitse-eeskirja üldsätetes toodud kaitse-eesmärki tuleks täpsustada, lisades vastavalt loodus- ja linnudirektiivi lisades toodud ja kaitsealal tuvastatud liikide ja elupaigatüüpide loendi.

Vastavalt Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004.a. korralduses nr. 615-k "Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri" toodule omab Lahemaa linnuala *resp.* rahvuspark tähtsust järgmiste linnudirektiivi I lisa liikide kaitsel: kanakull (*Accipiter gentilis*), rästas-roolind (*Acrocephalus arundinaceus*), karvasjalg-kakk (*Aegolius funereus*), jäälind (*Alcedo atthis*), soopart e pahlsaba-part (*Anas acuta*), piilpart (*Anas crecca*), viupart (*Anas penelope*), sinikael-part (*Anas platyrhynchos*), nõmmekiur (*Anthus campestris*), kaljukotkas (*Aquila chrysaetos*), väike-konnakotkas (*Aquila pomarina*), hallhaigur (*Ardea cinerea*), punapea-vart (*Aythya ferina*), tuttvart (*Aythya fuligula*), merivart (*Aythya marila*), laanepüü (*Bonasa bonasia*), hüüp (*Botaurus stellaris*), kassikakk (*Bubo bubo*), sõtkas (*Bucephala clangula*), niidurüdi e niidurisla (*Calidris alpina schinzii*), öösorr (*Caprimulgus europaeus*), mustviires (*Chlidonias niger*), valge-toonekurg (*Ciconia ciconia*), must-toonekurg (*Ciconia nigra*), roo-loorkull (*Circus aeruginosus*), välja-loorkull (*Circus cyaneus*), õõnetuvi (*Columba oenas*), rukkirääk (*Crex crex*), väikeluik (*Cygnus columbianus bewickii*), laululuik (*Cygnus cygnus*), kümnokk-luik (*Cygnus olor*), väike-kirjurähn (*Dendrocopos minor*), musträhn (*Dryocopus martius*), põldtsiitsitaja (*Emberiza hortulana*), väike-kärbsenäpp (*Ficedula parva*), värbkakk (*Glaucidium passerinum*), sookurg (*Grus grus*), merikotkas (*Haliaeetus albicilla*), väänkael (*Jynx torquilla*), punaselg-õgija (*Lanius collurio*), kalakajakas (*Larus canus*), tõmmukajakas (*Larus fuscus*), naerukajakas (*Larus ridibundus*), männi-käbilind (*Loxia pytyopsittacus*), nõmmelõoke (*Lullula arborea*), tõmmuvaeras (*Melanitta fusca*), jääkoskel (*Mergus merganser*), rohukoskel (*Mergus serrator*), suurkoovitaja (*Numenius arquata*), kalakotkas (*Pandion haliaetus*), herilaseviu (*Pernis apivorus*), tutkas (*Philomachus pugnax*), laanerähn e kolmvarvas-rähn (*Picoides tridactylus*), roherähn e meltsas (*Picus*

viridis), sarvikpütt (*Podiceps auritus*), tuttpütt (*Podiceps cristatus*), hahk (*Somateria mollissima*), randtiir (*Sterna paradisaea*), händkakk (*Strix uralensis*), vööt-põõsalind (*Sylvia nisoria*), teder (*Tetrao tetrix tetrix*), metsis e mõtus (*Tetrao urogallus*), punajalg-tilder (*Tringa totanus*), vaenukägu e toonetutt (*Upupa epops*), kiivitaja (*Vanellus vanellus*).

Samas korralduses esitatud loodusalade nimistu järgi on Lahemaa loodusalal *resp.* rahvuspargis registreeritud järgmised loodusdirektiivi I lisa elupaigatüübid: veealused liivamadalad (1110), liivased ja mudased pagurannad (1140), rannikulõukad (1150), laiad madalad lahed (1160), karid (1170), esmased rannavallid (1210), püsitaimestuga kivirannad (1220), väikesaared ning laiud (1620), rannaniidud (1630), püsitaimestuga liivarannad (1640), eelluited (2110), valged luited (liikuvad rannikuluided) (2120), hallid luited (kinnistunud rannikuluided) (2130), rusked luited kukemarjaga (2140), metsastunud luited (2180), luidetevahelised niisked nõod (2190), kuivad liivanõmmed kanarbiku ja kukemarjaga (2320), looduslikult rohketoitelised järved (3150), huumustoitelised järved ja järvikud (3160), jõed ja ojad (3260), kuivad nõmmed (4030), kadastikud (5130), kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210), liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270), lood (alvarid) (6280), sinihelmikakooslused (6410), niiskuslembesed kõrgrohustud (6430), lamminiidud (6450), aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510), puisniidud (6530), rabad (7110), rikutud, kuid taastumisvõimelised rabad (7120), siirde- ja õõtsiksood (7140), allikad ja allikasood (7160), lubjarikkad madalsood lääne-mõõkrohuga (7210), liigirikkad madalsood (7230), lubjakivipaljandid (8210), liivakivipaljandid (8220), koopad (8310), vanad loodusmetsad (9010), vanad laialehised metsad (9020), rohunditerikkad kuusikud (9050), puiskarjamaad (9070), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080), rusukallete ja jäärakute metsad (pangametsad) (9180), siirdesoo- ja rabametsad (91D0). Sellest nimistust tuleb välja jätta 'lubjarikkad madalsood lääne-mõõkrohuga (7210)', mida tegelikkuses rahvuspargi maa-alal ei leidu.

Sama loodusalade nimekirja järgi on Lahemaa rahvuspark oluline järgmiste loodusdirektiivi II lisa liikide elupaikade kaitseks: saarmas (*Lutra lutra*), tiigilendlane (*Myotis dasycneme*); harilik hink (*Cobitis taenia*), harilik võldas (*Cottus gobio*), jõesilm (*Lampetra fluviatilis*), lõhe (*Salmo salar*); suur-mosaiikliblikas (*Euphydryas maturna*), suur-kuldtiib (*Lycaena dispar*), harilik ebapärlikarp (*Margaritifera margaritifera*), rohe-vesihobu (*Ophiogomphus cecilia*), paksukojalise jõekarp (*Unio crassus*); kaunis kuldking (*Cypridium calceolus*).

2) Kaitse-eeskirja avasättes on Lahemaa rahvuspargi nimi edaspidi lühendatud kui 'rahvuspark'. Soovitan lühendina siiski kasutada nimetust 'kaitseala', mis i) viitab ka võhikuile, et rahvuspark on üks kaitseala tüüpidest ja ii) võimaldab kasutada lühendit läbi teksti (kuna 'rahvuspargi valitseja' pole seadusjärgne termin, ei saaks näiteks sellistes konstruktsioonides lühendit kasutada).

3) Andmed kaitseala asutamise kohta esitatakse joonealuse märkusena.

4) Kaitseala ja selle vööndite kandmist Keskkonnaregistrisse peetakse otseseks seadusjärgseks

tegevuseks, millel kaitsealati erisusi pole, ning seega ei tule seda ka igas kaitse-eeskirjas eraldi kajastada.

5) Vastavalt uue looduskaitseaduse vastuvõtmise järel Keskkonnaministeeriumis kehtestatud kaitse-eeskirja eelnõu näidisele ei esitata kaitse-eeskirjas enam kaitseala välispiiri kirjeldust. Viide kohtadele, kus või kuidas asjasthuvitatu saab välispiiriga tutvuda, antakse joonealuse märkusena. Samas tuleks esitada ka kaitseala kogupindala.

Igaks juhuks olen siiski läbi töötanud senises kaitse-eeskirja eelnõus sisaldunud Lahemaa rahvuspargi välispiiri kirjelduse, teinud selles parandused ja täiendused vastavalt eespool (ptk. 2.1) sõnastatule ning esitan tulemuse lisa 2.

2.5.3 Kaitsekorra üldpõhimõtted

1) Keskkonnaministeeriumis heaks kiidetud kaitse-eeskirja eelnõu näidises on telkimise ja lõkke tegemise punktil kahetsusväärset mitmetähenduslik sõnastus, mida saab tõlgendada selliselt, nagu võiks ka ettevalmistatud ja tähistatud kohtades lõket teha ja telkida üksnes kaitseala valitseja nõusolekul. Pakun seepärast sõnastuseks "Telkimine ja lõkke tegemine kaitsealal on lubatud selleks kaitseala valitseja poolt ettevalmistatud ja tähistatud paikades".

Eksperteeritavas eelnõus võimaldatakse eramaal telkida ja lõket teha omaniku (maavaldaja) loal kogu eramaa piires, mis võib teoreetiliselt viia lõkkepaikade lõppematu ahelikuni nt mööda eraõiguslikku luiteranda. Seetõttu soovitatakse sätet täpsustada, võimaldades lõket teha õuemaal, mujal aga üksnes kaitseala valitsejaga kooskõlastatud paikades. (Olgu märgitud, et metsa- ja põllumajandustööde käigus "lõkke" tegemist - nt okste põletamiseks - ei tohiks vaadelda selle punkti alla käivana, vaid sel puhul on tegemist ühe osaga kaitseala koosluste hooldustöödest.)

2) Üsna segaseks jääb punkt rahvaürituste korraldamise kohta. Tekstist võib välja lugeda, et rahvaürituste korraldamine selleks ettevalmistatud kohtades on tingimusetult lubatud, seega tuleks punkt kui selline sõnastada üksnes selleks ettevalmistamata kohtades kavandatavate rahvaürituste kohta.

Sisulisest küljest on märkimisväärne, et rahvaürituse korraldaja peaks olema teadlik maa sihtotstarbe liikidest ja alaliikidest. Kui maaomanikul endal on selline teave eeldatavasti olemas, siis muud üritusekorraldajad - nt ekskursioonijuhid - oleksid sellise punkti täitmisest kinnipidamisega tõsisest raskustest. Selline lähenemine oleks ka meie looduskaitsepraktikas pretsedenditu ja esmapilgul ei saa seda kuidagi heaks kiita. Samas on selge, et Lahemaa suuruse ja mitmekesisuse juures võib enamikes kaitse-eeskirjades käibiv lihtsustatud lahendus viia hoopiski suuremate probleemideni.

Pakun alternatiivse võimalusena kõigepealt viia rahvaürituste korraldamise võimalused sõltuvusse tsoneeringust. Sihtkaitsevööndis - kus muide kahtlemata ei saa olla muid maa sihtotstarbeid kui esitatud loendis nimetatud - saaks rahvaüritusi korraldada üksnes kaitseala valitseja nõusolekul. Sellise lahenduse korral ei tuleks hakata eristama ka meresaari, sest enamik neist kuulub sihtkaitsevööndisse, kus valitseja nõusolek oleks vajalik sõltumata osalejate arvust (ja kui mõni piiranguvööndi saar on külastamistundlik, siis tuleks ta ju sihtkaitsevööndisse ümber tsoneerida!)

Piiranguvööndi puhul tekiks kooskõlastusvajadus alates 50 osalejast, kusjuures enamikes kaitsealade puhul on tavaks, et õuemaal korraldatava rahvaürituse puhul ei nõutaks nõusolekut ka suurema arvu osalejate puhul. Lahemaa "probleemiks" on aga see, et erinevalt enamiku meie kaitsealade piiranguvöönditest leidub siin veel muudegi sihtotstarvetega maaüksusi, kus kooskõlastamisvajadus oleks samuti kohatu: elamumaa, ärimaa (sh restoranide, majutusettevõtete, puhkekodude ja sanatooriumide maa), sotsiaalmaa (sh kirikute, koolide ja hooldekodude maa), ja üldmaa (sh staadionide, lauluväljakute, supelrandade ja kalmistute

maa). Oleks küll üsna absurdne, kui Ilumäel surnuaiapäha või Võsu restoranis peo korraldamiseks tuleks hakata hankima ka kaitseala valitseja nõusolekut. Seega on vist paratamatu, et selline erandite loend jääb kaitse-eeskirja sisse; lõpuks ei mõju ju looduskaitse mainele eriti halvasti ka see, kui taotleja saab vastuse, et selles-ja-selles kohas *resp.* sihtotstarbega maal võite nüüd ja edaspidi rahvaüritust korraldada taotlematagi. (Esmapiilgul tundub, et sellesse loetellu võiks lisada ka transpordimaa, kuid võimalikud auto- ja motosporidi-massiüritused vajavad kindlasti valitseja nõusolekut, eriti nende läbiviimise kohtade kooskõlastamiseks).

Sellise alternatiivi rakendamine tähendab, et üldpõhimõtete hulgast tuleks rahvaürituste korraldamise punkt üldse ära jätta ning käsitleda teemat vastavalt sihtkaitsevööndi ja piiranguvööndi peatükkides.

3) Kaitse-eeskirja eelnõu § 4 lg.4 käsitleb miskipärast üksnes jalgrattaga sõitmist, jättes seega mulje, nagu rahvuspargi teedel auto- ja hobuliiklus polekski lubatud. Lõike kehtivust tuleks laiendada ka muudele sõidukitele, ühtlasi tuues samas ära ka täiendavad liikluspiirangud (s.t siia tuleks ühendada ka eelnõu § 5 lg.1).

Eelnõu § 5 lg.1 järgi on kaitsealal lubatud mootorsõidukite liiklemine väljaspool teid ka teadustööde puhul, mis kaitseala kooslusi arvestades oleks mitte üksnes tarbetu, vaid ka looduskaitse- ja teadusmainet kahjustav tegevus. Tuleks piirduda olemasolevate, sh avalikuks liikluseks suletud teedega, lastes viimased pädeval talitusel varustada keelumärgi ja lisatahvliga "Lubatud kaitseala valitseja loal" ning vajadusel tõkkepuuga. Rikutud raba- ja metsakoosluste teaduslik taastamine jms juhud on lubatavad ja sel puhul liiklemine väljaspool teid võiks koos metsa-, põllu- jm nimetatud töödega mahtuda määratluse 'selle kaitse-eeskirjaga lubatud tööd' alla.

Küll aga tuleks kaitse-eeskirja lisada kõik need erijuhud, mil mootorsõidukite liiklemine väljaspool teid on siiski mõõndatav: liinirajatise hooldamiseks, tiheasustusosalal haljasala ja supelranna hooldustööde tegemiseks, kalapüügiõigusega isikul kalapüügiks vajaliku veesõiduki veekogusse viimiseks jne.

Üldse on käsitlemata veesõidukiliikluse võimalikud piirangud. Soovitan mootorita veesõidukitega liiklemise jätta lubatuks kõikjal, välja arvatud loodusreservaadis ning - kui selleks peaks olema vajadust - ka käesolevas kaitse-eeskirjas sätestatud juhtudel mõnes sihtkaitsevööndis. Mootor-veesõidukitega liiklemine tuleks sätestada vöönditi, jätkates senist tava ka mh skuuriliikluse osas.

4) Kaitse-eeskirja eelnõu § 4 lg. 5-7 ei ole rakendatavad kogu kaitseala kohta (nt loodusreservaatides ja paljudes sihtkaitsevööndites) ning seega tuleks vastavaid tegevusi käsitleda tagapool nende vööndite juures, kus see on lubatud.

5) Kaitse-eeskirja eelnõu § 5 lg. 2 (jahipidamine) jätab selgusetuks, mille alusel ja millisel

moel kaitseala valitseja need tingimused kehtestab. Et sihtkaitsevööndi puhul jahipidamist ei käsitleta, on see seal järelikult keelatud. Mingeid täpsustusi ei järgne ka piiranguvööndi kaitsekorra määratlemise juures.

Olen veendunud, et sotsiaalselt suhteliselt tundliku valdkonna puhul on otsustamisõiguse jätmine valitseja suvaks põhjendamatu samm, mis võib anda tagasilööke hoopis mujal. Seetõttu soovitaksin sätestada jahipidamist käsitlev punkt § 4 juures, kus avatakse arvukuse reguleerimise taust ning tehakse vajalikud viited vööndite juurde. See võiks olla sõnastatud järgmiselt: "Jahipidamine ulukite arvukuse reguleerimiseks sätestatakse vöönditi. Jahipidamine toimub ainult kaitseala valitsejaga kooskõlastatud iga-aastase küttimismahu ulatuses, mis arvestatakse teaduslikult põhjendatud kvoodi alusel."

Sihtkaitsevööndi puhul soovitaksin kaitse-eeskirja lisada punkt rebase arvukuse reguleerimiseks linnusaartel, samuti punkt võõrliikide nagu mink ja kährik arvukuse reguleerimise kohta, kusjuures ideaalis tuleks nende arvukus reguleerida nullini. Pole ju ühegi sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärgiks võõrliikide kaitse ja säilitamine, seega pole põhjust neidki vööndeid muuta võõrliikide refuugiumideks.

Samuti võiks kaaluda ulukite arvukuse reguleerimise võimaldamist mõnedes sihtkaitsevööndites, sest senine praktika on näidanud, et põdra ja metssea arvukuse kõrgseisu aastail üksnes jahist piiranguvööndis ei piisa. Samuti jaotuks küttimiskoormus vaid piiranguvööndis jahtimise korral ebaloosulikul (piiranguvööndis häviksid ka tuumisendid). Jahipidamise keelustamine väikestes, keset piiranguvööndit asuvates sihtkaitsevööndites võib oluliselt raskendada ka jahi planeerimist ja korraldamist. Seetõttu soovitan ulukite arvukuse reguleerimist lubada näiteks Juku, Karula, Koljaku, Korjuse, Külaotsa, Lahe, Lohja, Merinõmme, Oruveski, Soone ja Vanaaseme sihtkaitsevööndis. Olgu märgitud, et nende sihtkaitsevööndite avamine küttimiseks ei tähenda, et kogu kaitseala kohta arvestatud küttimismaht saaks suurened, sest selle arvestamise alused jäävad samaks.

Teisalt võiks kaaluda jahipidamise keelustamist suurtest sihtkaitsevöönditest ümbritsetud või nendega vahetult liigenduvates piiranguvööndites nagu Haili, Jorika, Loobu ja Mohni, tagamaks kompaksete ulukite refuugiumide moodustumise.

6) Kaitse-eeskirja eelnõu §§ 6-9 sisaldavad vaid viiteid üldkehtivatele seadustele, mida kaitsealal rakendatakse muutmatul kujul, seega puudub uue formaadi kohaselt vajadus nende kordamiseks.

7) Eelnõu § 10 puhul on KKM-i soovitatud näidisformaadis tehtud võrreldes seni käibinud sõnastusega kaheldavaid kärpeid, jättes täpsustamata kooskõlastuste vormi, nende menetlemiseks kuluva aja (v.a. metsateatise puhul) jne. Et viimati mainitud täpsustusi pole sätestatud ka seaduses, ei saa nende väljajätmist kaitse-eeskirjast pidada õigustatuks ning seetõttu tuleb eelnõus esitatud punktidega nõustuda, lisades neile veel LKS § 14 lg. 2-4 tuleneva.

2.5.4. Loodusreservaat

Eelnõu vastav peatükk on üsna korrektset kujul. Vastavalt uuele kaitse-eeskirja formaadile tuleks vaid võõndi kaitse-eesmärki esitada omaette paragrahvis.

2.5.5. Sihtkaitsevöönd

1) Vastavalt uue looduskaitse-eeskirja vastuvõtmise järel Keskkonnaminister kehtestatud kaitse-eeskirja eelnõu näidisele ei esitata kaitse-eeskirjas enam võõndide kirjeldust. (Varasema formaadi kohaselt pidanuks see loetelu koosnema vastavasse võõndisse jäävate maaüksuste loetelust, mitte võõndi ringpiiri kirjeldusest).

2) Eelnõu § 16 lg.1 sätestatakse loetelu sihtkaitsevööndites asuvaist liikluseks avatud teedest, mis - nagu eelnõu koostajad ka ise märgivad - pole aga täielik. Sellise loendi koostamisest saab aga mitmel põhjusel loobuda: i) vastavalt eespool toodud soovitudele on sihtkaitsevööndeid läbinud riigiteed koos teemaaga tsoneeritud piiranguvööndesse; ii) ka muudel teedel liikluse korraldamine ei toimu Looduskaitse-eeskirja ja sellest tuleneva kaitse-eeskirja alusel, vaid vastavalt kehtivale korrale Teeseaduse (eriti § 5³ lg. 1 ja § 37 lg. 2¹) alusel ja sõltuvalt maaomandist. Seega soovides mõnd teed liikluseks sulgeda, tuleb kaitseala valitsejal pöörduda kas pädeva talituse poole sellise õiguse kehtestamiseks ning vastavate liiklusmärkide ja vajadusel ka tõkkepuude ülesseadmiseks või siis Riikliku teeregistri poole ettepanekuga vastav tee alaliseks likvideerida. Protseduur on lihtsam kaitseala valitseja enda valduses asuval maal olevad teed (kui just pole tegemist Asjaõiguse-eeskirja järgselt tavakohaseks liiklemiseks kasutatavate teedega vms.) ja teedena mitte arvel olevate liiklussoonte sulgemisega liikluseks. Seega puudub lõike 1 järele vajadus, kui just ei soovita teha erisusi liiklemist reguleerivatest kaitsekorra üldpõhimõtetest.

3) Eelnõu § 16 lg.2 p.1 tuleks kindlasti täpsustada, milliseid võõndide eesvoolude hooldamise võimalus puudutab, et seda õigust ei kasutataks kurjalt suvalise kraavivõrgu taastamiseks. Eksperdi arvates peaks siin kindlasti olema mainitud Valgejõe - Laukasoo skv (Uuemõisa turbaraba väljavoolukraav), ilmselt ka Oruveski skv (Seljaku talumaade ja võõndist idas paikneva metsakuivendusobjekti väljavool); võimalikke muid selliseid paiku osatakse ette panna ehk veel kaitse-eeskirja avalikustamise käigus.

4) Eelnõu § 16 lg.2 p.2 tuleks kindlasti täpsustada, millistes võõndides on metsakoosluste kujundamine/hooldamine võimalik, et seda õigust ei saaks kohaldada looduslike sihtkaitsevööndite puhul! Võimalik, et siia tuleks lisada ka senises kaitse-eeskirjas olev märge 'kaitseala valitseja tellimusel', kuid tellimusegi aluseks saavad olla kaitsekorralduskavas läbi arutatud ja vajalikuks peetavad tööd. Et kaitsekorralduskavale delegatsiooni andmist ei peeta

kaitse-eeskirja puhul soovitavaks(?), olen selle märke jätnud praegusesse kaitse-eeskirja versiooni lisamata, kuid võib-olla tuleks seda siiski teha.

Sookoosluste hooldamise võimalus tuleks jätta vaid mõnedesse madal-, siirde- ja allikasoid hõlmavatesse vöönditesse, kus põõsa- ja ka puurinde harvendamine või eemaldamine võib osutuda määravaks teguriks avasookoosluste säilitamisel (eriti kui nende kinnikasvamine on seotud kraavituse kaugmõjuga). Ekspertide teadaolevalt on selliseid sookooslusi Lobineeme (allikasoo) ja Vanaaseme (siirdesoo) sihtkaitsevööndis. Kindlasti tuleks sellest loetelust välja jätta aga Kõrve, Suurekõrve, Vainupea jms loodusmaastikumassiive hõlmavad skv-d - seal kas vastavad sootüübid püsivad ise lahti või arenevad vastavalt looduslikule suktsessioonile.

5) Eelnõu § 16 lg.2 p.3 tuleks lisada ka olemasolevate teede hooldamise võimalus. Ehkki Looduskaitseaduse § 30-s pole seda otsesõnu mainitud, ei pea selles olevaid leevendusi kohaldama täielikult; seega siis võib uue tee rajamise asemel seda uuendada/korrastada.

6) Eelnõu § 16 lg.2 p.4 (pärandkoosluste hooldamine) võiks olla sätestatud ka vajaliku tööna või koormatisena (omaette paragrahvis).

7) Eelnõu § 16 lg.2 p.6 (liikide hooldustööd) tuleb kindlasti täpsustada, millistes vööndites need oleksid mõeldavad, sest vähemalt osa looduslikest sihtkaitsevöönditest peaks kindlasti jääma inimpuutumatuks ka selles suhtes (s.t. ökosüsteemide looduslikesse protsessidesse ei sekkuta ka liigihoidustööde sildi all). Ekspertide teadaolevalt võiks see loend hõlmata Kalme, Pärlijõe, Reiemäe, Suurekõrve ja Ulliallika sihtkaitsevööndit.

8) Kindlasti tuleks sellesse paragrahvi lisada ka võõrliiki isendite likvideerimise võimalus - olgu siis tegemist mingi arvukuse reguleerimise või võimaliku sosnovski karuputke tõrjega (vt. ka eespool ptk. 2.6.2). Näiteina tuleks muidugi kasutada praegu olemasolevaid liike.

9) Eelnõu § 17 on kõigile sihtkaitsevööndeile sätestatud ühtne eesmärk. Arvestades juba eelpoolöeldut (vt. tsoneeringu ptk.) ning Lahemaa sihtkaitsevööndite erinevat struktuuri ja seisundit, on põhjust grupeerida sihtkaitsevööndid kolmeks: nn. looduslikeks, taastatavateks ja hooldatavateks skv-deks. Nende kaitse-eesmärgid võiksid olla määratletud järgmiselt:

- looduslikes sihtkaitsevööndeis on kaitse-eesmärgiks ökosüsteemide arengu tagamine üksnes loodusliku protsessina;
- taastatavais sihtkaitsevööndeis on kaitse-eesmärgiks koosluste looduslikkuse taastamine ning seejärel ökosüsteemide arengu tagamine üksnes loodusliku protsessina ning (vajadusel eraldi rõhutatuna ka) kaitstavate liikide elupaikade kaitse;
- hooldatavais sihtkaitsevööndeis on kaitse-eesmärgiks koosluste tüüpide säilitamine, neile omase liigilise ja vanuselise struktuuri hoidmine, looduse mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine ja (vajadusel eraldi rõhutatuna ka) kaitstavate liikide elupaikade kaitse.

2.5.6. Piiranguvöönd

1) Kuna § 19-s liiklemise kohta täpsustusi ei tehta (korratakse vaid §-s 4 esitatut), pole ka lubatud tegevuse paragrahvis põhjust liiklemist enam uuesti käsitleda. Küll aga tuleks eespool mainitu alusel lisada kohane punkt vee-mootorsõidukiliikluse piirangute kohta teatud piiranguvööndites.

2) Eelnõu §-des 19 ja 20 on loetlemata jäänud järgmised tegevused:

- puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine;
- jahipidamine;
- uue veekogu rajamine.

Ilmselt kaitse-eeskirja varasema formaadiga harjununa arvestasid eelnõu koostajad, et need tegevused on vaikimisi lubatud. Nii see enam pole ja seega tuleb nad lisada kas lubatud (jahipidamine), piiratud (uue veekogu rajamine - sauna- ja aiatiigid võiksid olla lubatud, muud veekogud mitte) või keelatud (puhtpuistute kujundamine, energiapuistute rajamine) tegevuste hulka.

3) Algselt kaitsekorra üldpõhimõtetes sisaldunud punkt "Lubatud on vaadete avamine. Tööd teostatakse rahvusparki valitseja poolt sätestatud tingimuste kohaselt" nõuab kindlasti vajalikke täpsustusi, kus ja milleks sellist tegevust ette nähakse. Vastavalt LKS § 17 lg.4 on just kaitse-eeskiri koht vastava teema käsitlemiseks. Rahvusparki spetsialistide hinnangul võiksid selle lõike loetellu kuuluda Aabla, Ilumäe, Jorika, Koolimäe, Metsanurga, Muuksi, Pärisea ja Sagadi piiranguvöönd. Samuti arvan, et 'tööde teostamiseks sätestatud tingimused' ei saa tuleneda valitseja suvast, vaid peaksid olema kirjas kui mitte kaitse-eeskirjas, siis vähemasti kaitsekorralduskavas.

Et vaadete avamise puhul ei mõelda vaid ühekordset raadamist, vaid ka vaatekohtade edaspidist püsihooldust, tuleks punkti käsitleda mitte lubatud tegevuse paragrahvis, vaid vajalike tegevuste juures (koos pärandkoosluste hooldamisega).

4) Eelnõu § 20 p.2-s on mistahes piiranguvööndis keelatud mistahes uuendusraie. Seda piirangut tuleb teatud vööndite puhul lugeda põhjendamatuks - pole ju saladus, et mõnigi ala kuulub rahvusparki üksnes seetõttu, et ta asub väärtuslikumate alade vahel. Teisalt arvan, et sobivalt pika perioodiga häilraie on metsakoosluse looduslikku mitmekesisust, metsa tormikindlust jms sageli vähem kahjustav kui hooldusraied, mis tuleksid muidu ainsaina kõne alla. Seetõttu teen ettepaneku lisada punktile klausel "välja arvatud turbaraie hall-lepikutes ning x ja y piiranguvööndis häilraie vähemalt 40 aastase perioodiga, kusjuures ühe raiejärguga võib välja raiuda kuni 20 % puistu tagavarast". Loetellu võiksid eksperdi arvates kuuluda Aabla, Jorika, Kõnnu, Lahepõhja, Loobu, Metsanurga, Muuksi, Pauna, Pärisea, Sagadi ja Suurpea vööndid.

Samas tuleks (uuendus)raie välistada suurema väärtusega metsaosades nagu mõned loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüübid (eriti 9010, 9020, 9180) ja võtmebiotoobi tunnustele vastavad metsaosad. Raiete välistamist neis paigus peaksid tagama kaitse-eeskirja § 5 punktid 3 ja 4, kuid kui "raiekauplejate" tegevus peaks kaitseala valitsejale põhjustama olulist ajakulu (nagu mõne kaitseala puhul kipub olema), võiks kaaluda ka vastava klausli sissekirjutamist kaitse-eeskirja. (Sellise lahenduse puuduseks on samas jäiga lahendusmalli teke, mis välistab raie ka mõnes sellises esitatud tunnusele formaalselt vastaval eraldisel, kus seda ometi võiks sallida.)

5) Eelnõu § 20 punkti 3 sõnastust tuleks täpsustada vastavalt uue kaitse-eeskirja formaadile, lisada tegutsevaid kaevandamisloaga karjääre puudutav täiendus ning välistada orgaaniliste setendite nagu turba ja sapropeeli edaspidine kasutamine maa-ainesena.

6) Eelnõu § 20 p.5 kitsendatakse seniste ehitiste taastamisvõimalusi (lubatud on ainult "taastamine nende algsel kasutusotstarbel"), mida LKS kahjuks ei võimalda selliselt piirata ja mis on seega õigustühine. Olemasolevate hoonete puhul saab reguleerida vaid nende väliskonstruktsioonide muutmist; muud võimalikud piirangud on rakendatavad üksnes uutele ehitistele.

7) Eelnõu § 20 p.6 käsitleb sama teemat mida § 5 lg.3 p.6 ja seetõttu võiks selle ära jätta (lautrite ja paadisildade rajamine ilma valitseja nõusolekuta pole lubatud. Kas tõesti ei loeta vastava planeeringu puudumist piisavalt motiveeritud põhjenduseks, miks valitseja sel puhul nõusolekut ei anna?)

8) Eelnõu § 20 p.7 käsitleb ehituspiiranguid alevikes, milliseid Lahemaa rahvuspargi maa-alale jääb ekspordile teadaolevalt vaid 1 (Võsu). Seetõttu võiks punktis toodud määratlust näidata pigem Võsu piiranguvööndi kohta käivana.

9) Piiranguvööndi tegevustele, mis jääksid lubatuks, kuid mis tuleks kooskõlastada kaitseala valitsejaga selle pädevuse piires, tuleks lisada ka uute teede, liinirajatiste ja muude kommunikatsioonide rajamine; uute ehitiste püstitamine ning loodusliku veerežiimi taastamine. Nende punktide puhul hõlmaks kooskõlastusnõue mitte niivõrd seda, mida tehakse, vaid kuidas seda kavatsetakse ellu viia.

10) Eelnõu § 21 lg.1 sätestatakse küll, et "säilitada tuleb vanad arhitektuuriliselt väärtuslikud hooned ja nende väline arhitektuuriline lahendus", kuid samas puudub LKS § 31 lg.2 p.8 alusel selge säte olemasolevate hoonete väliskonstruktsioonide säilitamise kohta. Arvan, et tsiteeritud kiilundi asemel tuleks kindlasti kaitse-eeskirja lisada iseseisev säte olemasolevate hoonete kohta - seda enam, et fraas 'arhitektuuriliselt väärtuslikud hooned' on kas määratlematu ja seega õigustühine või siis käib üksnes muinuskaitsealuste hoonete kohta,

mille säilitamisnõudeid ei käsitle aga käesolev kaitse-eeskiri.

Iseküsimus on, missugused erandid üldisest väliskonstruktsioonide muutmise keelust Lahemaa puhul tuleks anda. Näit. Karula RP uues kaitse-eeskirjas on need järgmised:

- lamekatuse viilkatuseks ehitamine;
- tuulekoja ehitamine;
- hoonete esialgse välimuse taastamine;
- kaitse-eesmärgile mittevastavate hoonete lammutamine ja ümberehitamine; [s.t. näit. 1974.a. rajatud tüüp-suurfarmi jms pärand-kultuurmaastikuga haakumatute hoonete väliskonstruktsioonide või kogu hoone säilitamine ei saa olla kaitse-eesmärgiks!]
- ekasperhinnangul lagununud hoonete lammutamine ning rekonstrueerimine.

Selline või analoogiline erandite loetelu peaks sisalduma ka Lahemaa RP uues kaitse-eeskirjas. Kui piirduda vaid sõnastusega à la "keelatud on olemasolevate hoonete väliskonstruktsioonide muutmine, välja arvatud kaitseala valitseja nõusolekul vastavalt kaitse-eesmärgile", võib konstruktsioonide muutmise taotlejaile tunduda, et kaitseala valitseja kasutab määratlematut ja suvalist voli ning ahistab neid, mille tulemusena tekib oht, et sellest punktist kujuneb lõputute (kohtulike) vaidluste allikas.

11) Eelnõu § 21 lg.1 loetletakse ammendav nimistu selliste sihtotstarvetega maadest, kuhu uute ehitiste püstitamine on võimalik. Sellisel juhul tuleb arvestada, et looduslikul rohumaal ja metsamaal ehitamise puhul (mida reguleeritakse § 20 p. 5-s) punktides 1-12 toodud kitsendused ei kehti. Tegelikult võiks sihtotstarvete loetelu siit üldse ära jätta, sest loetellu kuulub enamik võimalikest sihtotstarvetest (ning elamumaa (E) ja sotsiaalmaa (Ü) on ilmselt kogemata puudu!).

Ühtlasi teen ettepaneku paragrahvid ümber liigendada, viies ehitamise (eelnõu § 21) lubatud tegevuste paragrahvi, sest selle puhul on selgelt sõnastatud teistest paragrahvidest tulenevate keeldude ja kitsenduste kehtivus.

12) Eelnõu § 21 lg.1 loetelus on punktid erineva detailsusastmega ning mõned neist võiks ühendada. Näiteks punktid 11 ja 12 on sisult küllalt analoogilised punktiga 8. Kas Võsu, Aabla, Altja jne pv-des võib siis uusi ehitisi püstitada veepiirile olemasolevatest lähemale, et punkti 10 ei saaks ühendada punktiga 9.? Jne.

See lõige tekitab muidki küsimusi ja küsitavusi:

- kuna Pauna piiranguvöönd hõlmabki enamikus endise aiandi maa-ala, on p. 2 ilmselt tarbetu;
- Lahepõhja pv puhul ei saa kõnelda hajaasustusest tingimustes, kus 1-hektariliste kruntide kuju on määratlemata. Seetõttu võiks siin pigem viidata 'kaitsealale iseloomulikule asutusele';
- seoses Kahala pv liitmisega Muuksi pv-ga kaob vajadus p. 4 järele;
- seoses Aabla ja Juminda pv vahelise piiri muutmisega saab lühendada p. 5;
- kuna 'küla hoonestuspiirid' ja 'küla keskus' on üheselt määratlemata terminid, on punkt 6 sisuliselt kehtetu;
- punktides 8, 11 (jm?) mainitav 'ehitiste taastamine' ei tähenda ilmselt nende renoveerimist

(vrdl p. 1, 12) ja seega tuleks siin pigem võimaldada ehitada 'taluõuede algsetes kohtades' või 'algsetes talukohtades';

- punktis 9 on 'ehitiste' asemel ekslikult kasutatud sõna 'rajatiste', sest selles mainitud vööndeis oleks tunduvalt ohtlikum rikkuda miljöösinna sobimatute hoonetega (mille rajamine oleks justnagu vaba);

- punktides 9 ja 10 ei esitata konkreetseid piiranguid, vaid üldnõudeid, mis sobiksid pigem sama paragrahvi lõikesse 2;

- jääb selgusetuks, kas punktides 1, 5, 7, 8, 11 ja 12 nimetatata (s.t. kõikides teistes) vööndites tohib ehitada ka varasemat asustuspilti silmas pidamata, eriti veel kinnistuid jagades ja uusi krunte moodustades? Pelk kaitse-eesmärgi defineerimine §-s 23 ei aita võimalikust lausalisest täisehitamisest hoiduda - kuid asustusstruktuuri oluline muutumine ei saa olla mõõndatav ei rahvuspargi staatusest lähtuvalt ega ka praeguste maaomanike õigustatud ootusi silmas pidades. Milliste sätete ja vahenditega kavatsevad kaitse-eeskirja koostajad siis asustusstruktuuri säilimist kui ühe kaitse-eesmärgi täitmist tagada?

- eriti ei saa ekspert nõustuda suhteliselt vaba ehitamisvõimalusega Sagadi piiranguvööndis, mis on kaitseala idaosas traditsioonilise ava-põllumajandusmaastiku ja sellega piirneva metsamaastiku esindusala. Sagadi pv ehitusvõimalused peaksid olema analoogilised Muuksi pv omile.

13) Eelnõu § 21 lõiget 2 tuleks kindlasti täpsustada, et kõikvõimalikke üldisi ehituslikke piiranguid ei hakataks tõlgendada kaitseala valitseja suvana. Osa üldistusi, nagu juba viidatud, on hajali sama paragrahvi lõike 1 erinevates punktides ning needki tuleks koondada siia. Lõige võiks välja näha selline:

"Kaitseala valitsejal on lähtuvalt vööndi kaitse-eesmärgist õigus esitada tingimusi ehitiste arhitektuurse lahenduse, väliskonstruktsioonide, mahu, materjalide, kõrguse ja katusekalde kohta, kusjuures:

1) ehitiste arhitektuurne lahendus peab olema kooskõlas kaitse-eesmärgiga ja sobima ümbritseva miljöoga;

2) planeerimisel ja ehitiste projekteerimisel tuleb lähtuda väljakujunenud ehitustraditsioonidest (sealhulgas asustusstruktuuri, hoonetevahelise kauguse, õueplaneeringu, arhitektuurse põhilahenduse ja materjalikasutuse osas);

3) lubatud on viil-, kelp- või poolkelpkatusega hoonete ehitamine, välja arvatud ajutise ehitise ja elamiseks mittekasutatava väikeehitise rajamise korral."

14) Eelnõu § 21 lõpul olev lause 'Veekogude rannal-kaldal ehitamine' viitab LKS § 38 lg.7 sätestatule, mille kohaselt kaitseala ranna ja kalda ehituskeeluvööndis ehitamist peab reguleerima kaitse-eeskiri. Lahemaa puhul soovitatakse lähtuda sama paragrahvi lõigetes 3, 4 ja 5 antud tekstist, välistades ehituskeelu ärajätmist järgmistel juhtudel:

- maaparandussüsteemile,

- pinnavee veehaarde ehitisele,

- kalakasvatusehitisele,

- tiheasustusalal väljakujunenud ehitusjoonest maismaa poole jäävale ehitisele,

- raudteele.

Vastav paragrahv võiks asuda teiste keelatud tegevuste juures.

15) Ka piiranguvööndi (väärtuslikumate) pärandkoosluste hooldamine peaks olema sätestatud vajaliku tööna või koormatisena (omaette paragrahvis). Ainult vastavate vööndite loetelu esitamine võimaldab edaspidi nende piires olevate pärandkoosluste hooldamiseks LKS §§ 17 ja 18 kohase loodushoiutoetuse maksmise. Ekspertide teadaolevalt võiks loetelu hõlmata Aabla, Altja, Haili, Hara, Ilumäe, Jorika, Juminda, Kasispea, Kolga, Koolimäe, Kõnnu, Käsmu, Loobu, Metsanurga, Mustoja, Muuksi, Natturi, Pärisea, Sagadi, Tammispea, Vanaküla, Vergi ja Vihasoo piiranguvööndid.

16) Eelnõu § 22 antakse kaitseala valitsejale muuhulgas "õigus esitada nõudeid /---/ raie liigi, raieaja, puidu kokku- ja väljaveo, raielangi puhastamise viiside" kohta, millel kas osaliselt (raieaeg, puidu kokku- ja väljavedu) või täielikult puudub seaduskohane alus. Seetõttu on osa nõudeid paragrahvist välja jäetud või viidud vastavusse LKS § 31 lg. 3 ja 4 sätestatuga.

Paragrahvi nimetuseks (pealkirjaks) soovitan sisu täpsemalt avavat "Raietingimused piiranguvööndis"; hädapärast sobiks ka eufemistlik "Loodusliku mitmekesisuse säilitamine piiranguvööndis" ('metsa- ja sookoosluste kaitset' kui sellist käsitletakse ka mitmetes muudes paragrahvides).

17) Omaette probleem on aga raietega piiranguvööndi erastatavates ja tagastatavates metsades, kus metsa majandamist korraldava riik (KKM keskkonnateenistus) ei pea teatavasti esitama metsateatist, samas ei ole selliste maade kohta koostatud ka metsakorralduskavu, mida kaitseala valitseja saaks eelnevalt kooskõlastada. Erinevalt paljudest teistest kaitsealadest leidub Lahemaal selliseid alasid veel suhteliselt suurel pindalal, seetõttu peaks info sellistel maadel kavandatavate raiete kohta mingil kombel jõudma ka kaitseala valitsejani. Seetõttu võiks paragrahvi "Raietingimused piiranguvööndis" lisada punkti, mille kohaselt sellistel maadel raiet kavandades esitab metsa majandamise korraldaja kaitseala valitsejale metsaraie taotluse.

18) Eelnõu § 23 määratletakse erinevate piiranguvööndite kaitse-eesmärgid kahel korral: lõikes 2 üldiselt ja lõikes 1 vöönditi. See ei ole kuigi kasutajasõbralik ja toob endaga kaasa ka ebatäpsusi. Näiteks ei mõju usutavana, et Suurpea pv kaitse-eesmärkide hulka kuuluksid "bioloogilise mitmekesisuse /---/ ning võtmebiotoobi tunnustele vastavate metsaosade /---/ säilitamine" või siis pole tõsiseltvõetav Kalaoja (Lahepõhja) pv-le omistatud maastikuilme säilitamise eesmärk, kui vöönd on kavas (tihe)hoonestada. Samuti on viited Euroopa Liidu direktiividele ja neist tulenevatele konkreetsete kooslusetüüpide ja liikide kaitsele viidud kaitse-eeskirja üldsättesse (§ 1), sest need kehtivad kogu kaitseala (mitte ainult piiranguvööndi) kohta.

Seetõttu tuleks piiranguvööndid kaitse-eesmärgi määratlemisel jätta grupeerituks selliselt, et kõik kaitse-eesmärgid oleksid loetletud ühes kohas korraga. Võimaliku lahenduse esitan kaitse-eeskirja parandatud ja täiendatud eelnõus lisas 3.

Konkreetseid märkusi:

- Koolimäe pv on esitatud kahe kaitse-eesmärgiga - ilmselt tagumine neist on õige?
- Loobu pv kaitse-eesmärk on sisutu, kuna metsakooslusi võib kaitsta alates reservaadireüimist ja lõpetades parkmetsadega. Ilmselt mõeldakse siin 'loodusliku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamist'.
- Kõnnu pv: mis vahe on 'põllumajandusmaastikul' ja 'kultuurmaastikul'? Arvan, et esimene sisaldub viimases.

2.5.7 Lõppsätted

Lõppsätete peatükk puudub kaitse-eeskirja eelnõus täielikult. Siin tuleks ära tuua 1997. a. õigusakti need osad, mis käesoleva määruse jõustumisel kaotavad kehtivuse.

Lisas 3 esitan rahvusparki kaitse-eeskirja parandatud ja täiendatud variandi, mis on viidud Looduskaitseaduse vastuvõtmise järel Keskkonnaministeriumi poolt soovitatud formaati ning milles on arvesse võetud selles ja eelmistes peatükkides mainitud muudatused, mõned eespool viitamata keelelised korrektiivid ja “näpuvigade” parandused.

Lisad

Lisa 1. Lahemaa rahvusparki kaitse-eeskiri (esialgne projekt).

Lisa 2. Lahemaa rahvusparki välispiiri uuendatud kirjeldus.

Lisa 3. Lahemaa rahvusparki kaitse-eeskiri (uus eelnõu).